

100 ปี คนจีนในพะเยา: พลวัตทางการเมืองและสังคม¹

100 years of Chinese People in Phayao: Political and Social Dynamics

สุนทร สุขสรราชจิต
Sunthorn Suksaranchit

บทคัดย่อ

งานวิจัยชิ้นนี้ศึกษาเกี่ยวกับพลวัตทางการเมืองและสังคมของคนไทยเชื้อสายจีนในพะเยา ผ่านการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์ งานวิจัยค้นพบว่า ตลอด 100 ปีที่ผ่านมา ชีวิตของชาวจีนพะเยาเคลื่อนไหวและต้องอยู่ภายใต้กรอบผลกระทบทางการเมือง และการสร้างรัฐ-ชาติของทั้งไทยและจีน ตลอดจนกระแสโลก กล่าวคือ ในช่วงเริ่มต้น เหตุผลที่ชาวจีนต้องเดินทางออกจากแผ่นดินใหญ่ก็เนื่องมาจากปัจจัยทางการเมืองที่เกิดความขัดแย้งระหว่างฝ่ายราชวงศ์ชิงกับฝ่ายปฏิวัติชิงเหมิงฮู่ และต่อมาในนามฝ่ายก๊กมินตั๋งกับคอมมิวนิสต์ ตลอดจนการรุกรานจากญี่ปุ่น และปัจจัยทางด้านสภาพแวดล้อม/เศรษฐกิจที่เกิดความแห้งแล้ง อดอยาก เมื่อเข้ามาอยู่ในประเทศไทย พวกเขาก็เผชิญกับช่วงเวลาของการสร้างรัฐ-ชาติและชาตินิยม อย่างไรก็ตาม เมื่อกระแสโลกหมุนไปในทางทุนนิยมและโลกาภิวัตน์ ประเทศจีนกลายเป็นมหาอำนาจทางเศรษฐกิจ และชาวจีนพะเยาก็ค่อยๆ กลับมาถูกฐานะนำได้อีก ในระยะหลัง ในชั้นลูกหลานจึงมีการรื้อฟื้นอัตลักษณ์ความเป็นจีนขึ้นมาอย่างซับซ้อน

คำสำคัญ: ชาวจีน พะเยา การเมือง รัฐ-ชาติ ชาตินิยม โลกาภิวัตน์ อัตลักษณ์

Abstract

This research is about the political and social dynamics of Chinese People in Phayao, which draws upon documents and interviews. The research discovered that over 100 years ago until the present, the lives of the

¹ ผู้เขียนขอขอบคุณชาวพะเยาและเชียงคำเชื้อสายจีนทุกท่านที่เสียสละเวลาเล่าเรื่องราวส่วนตัว ซึ่งบางเรื่องก็มีใครจะนึกต่อชีวิตในครั้งนั้น โดยเฉพาะครูถึง (ยี่เจ๋ง แซ่ทัง) ที่กรุณาให้สัมภาษณ์อย่างละเอียดถึง 3 ครั้งทั้งๆ ที่ท่านอายุเกือบ 90 ปีแล้ว ขอคุณ คุณอรรณพ เศรษฐสมบุญณ์ สำหรับเรื่องเล่ามากมายไม่รู้จบเกี่ยวกับเชียงคำ ตลอดจน รศ.พรมยุพา นพกร สำหรับเรื่องแรงพลัง กระนั้นหากมีข้อผิดพลาดใดเกิดขึ้นในบทความ ทั้งหมดล้วนแล้วแต่เป็นความบกพร่องของผู้เขียนเอง

Chinese people in Phayao has moved and negotiated under the effect of Thailand and China Nation-State building as well as social and political global dynamics. In other words, the reasons that forced Chinese Phayao People venture out from the mainland were due to the political conflict between the Qing dynasty and The Tongmenghui (Chinese United League), the Guomindang and the Communist, the invasion of Japan, and the famine on their motherland. When they started living in Phayao, they confronted the nation-state building and nationalism era. When the world has turned to be capitalism and globalization and China become an economic superpower, however, Chinese descendants in Phayao reidentify their ethnic identities.

Keywords: Thai Chinese People, Phayao, Politics, Nation-State, Nationalism, Globalization, Identity

บทนำ

สันนิษฐานว่าชาวจีนกลุ่มแรกที่เดินทางเข้ามาในพะเยานั้น เข้ามาพร้อมๆหรือหลังจากที่ทางรถไฟสร้างมาถึงลำปางในปี 2459 กระทั่งปัจจุบันจึงนับเป็นเวลาเกือบ 100 ปีแล้ว ที่ชาวจีนได้ตั้งถิ่นฐานและร่วมสร้างบ้านแปงเมืองพะเยาพร้อมกับกลุ่มคนชาติพันธุ์อื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นในทางเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา และการเมือง ปัจจุบันชาวไทยเชื้อสายจีนในพะเยา หลายคนหลายท่านต่างก้าวขึ้นมาเป็นผู้นำทางเศรษฐกิจ สังคม ราชการ ตลอดจนการเมืองระดับท้องถิ่นและระดับชาติ² แต่กว่าจะถึงทุกวันนี้เส้นทางความเป็นจีนในพะเยาหรือในไทย คนจีนรุ่นเก่าล้วนผ่านอุปสรรคนานาประการ ไม่ว่าจะเป็นสงครามกลางเมือง สงครามล่าดินแดน ความยากจนข้นแค้น และความแห้งแล้งในจีน หรือในประเทศไทย พวกเขาก็ถูกบังคับให้โยกย้ายถิ่นที่อยู่ บ้านเรือนธุรกิจถูกเผา และถูกบังคับทั้งทางตรงและอ้อมให้เลือนลางความเป็นจีนของตนลงไปตามวิถีทางสังคมการเมืองของคนจีนพะเยาหาได้โลดแล่น ตกต่ำ หรือรุ่งโรจน์ ด้วยการ

² เช่นตระกูลต้นบรรจง อันได้แก่ คุณเพียว คุณพวงเล็ก (ธัญภัส วรรณสิทธิ์) อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และคุณไพโรจน์ ต้นบรรจง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรคนปัจจุบัน ตลอดจนคุณณรงค์ ภู่อิทธิวงศ์ อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จังหวัดเชียงใหม่ อดีตนักเรียนโรงเรียนพะเยาวิทยฯ (ชื่อเดิมของโรงเรียนประชาบำรุง) เป็นต้น

ถูกมองว่าเป็นคนต่างด้าว คอมมิวนิสต์ ตระหนี่หน้าเลือด หรือการมีคตินิยมอันว่าด้วย ขยัน อดทน ซื่อสัตย์ อดออม และกตัญญู เพียงเท่านั้น แต่ยังเป็นผลมาจากการอยู่ภายใต้ “โครงการ” ของรัฐ-ชาติไทย-จีน และการเปิด “โอกาส” ของโลกาภิวัตน์อีกด้วย โดยบทความนี้จะเป็นการบอกเล่าและวิเคราะห์ภาพพลวัตดังกล่าว ผ่านการไล่เรียง เหตุการณ์สำคัญนับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

มังกรกระเซ็นกระสาย : ทิศและทางจากแผ่นดินใหญ่สู่พะเยา

คนจีนรุ่นแรกที่เดินทางข้ามน้ำข้ามทะเลและภูเขามายังแผ่นดินสยามและต่อมายังพื้นที่จังหวัดพะเยาในปัจจุบัน ทั้งหมดเข้ามาในช่วงรัชกาลที่ 5 ถึงประมาณ ต้นทศวรรษที่ 2500 ด้วยเหตุผลที่เหมือนและแตกต่างคละเคล้ากันไป อันได้แก่ การหนีภัยแล้ง ภัยสงคราม การแสวงหาทรัพย์สินเพื่อช่วยเหลือจนเจ็ครอบครัวที่จีนและการแสวงหาโชคตามคำบอกเล่าของผู้ที่เคยเดินทางมายังสยามแล้วประสบความสำเร็จ ฯลฯ

โชค ความขัดแย้ง และความอดอยาก

การเดินทางเข้ามาแสวงหาโชคในแผ่นดินสยามของคนจีนมีมาเนิ่นนานตั้งแต่ สมัยกรุงศรีอยุธยาแล้ว แต่คลื่นขบวนคนจีนที่แห่เข้ามาในสยามอย่างมากมายเกิดขึ้นภายหลังจากที่สยามเปิดประเทศจากการลงสนธิสัญญาเบาว์ริงในปี 2398 และโดยเฉพาะ หลังปี 2435 ที่สยามต้องการกรรมกรสร้างทางรถไฟ ขุดคลอง และทำงานในโรงสี เป็นจำนวนมาก เมื่อประกอบกับจีนแผ่นดินใหญ่เกิดความวุ่นวายจากความขัดแย้ง ระหว่างฝ่ายจักรพรรดิราชวงศ์ชิงและฝ่ายปฏิวัติ อันนำโดย ดร.ซุนยัตเซ็น ตลอดจน เกิดภัยแล้งและการขาดแคลนอาหารอย่างหนักในจีนตอนใต้ ไม่ว่าจะเป็นข้าวเถาและเถาโจวในปี 2436 ทั้งหมดจึงเป็นแรงผลักดันให้ชายชาวจีนเดินทางเข้ามาแสวงหาโชคในแผ่นดินสยามที่คนจีนผู้กลับไปต่างเล่ากันว่าเป็นแผ่นดินที่อุดมสมบูรณ์ (สกินเนอร์, 2548 : 64)

ชาวจีนที่เดินทางเข้ามาสยามและพะเยาด้วยเหตุผลข้างต้น ได้แก่ อากงบักเฮง แซ่ลิ้ม เจ้าของร้านเซ็งหมงหน้าตลาดพะเยา อากงเป็นชาวบ้านที่ลุกขึ้นมาต่อต้านทหารราชวงศ์ชิงเนื่องจากถูกรังแก แต่เมื่อครอบครัวเกรงว่าจะมีภัยจึงให้อากงหลบหนีไปที่ข้าวเถาและขึ้นเรือเดินทางมายังสยาม (“ระลึกถึงอากง”, ม.ป.ป : 18-19.)

นอกจากนั้นแล้ว สันนิษฐานว่าชาวจีนสยามที่เข้ามาด้วยเหตุผลของทั้งภัยธรรมชาติและภัยทางการเมือง ตลอดจนถึงเห็นช่องทางและโอกาสทางอาชีพ แล้วสุดท้ายได้เดินทาง

มาตั้งรกรากสร้างกิจการที่เมืองพะเยา ยังได้แก่ เต็กนับ หรือ ไช่เคง แซ่เจียม หรือ จินบุณ (เกิดที่เมืองตาก แต่เดินทางไปมาฯระหว่างเมืองจีนและสยาม) ผู้มีศักดิ์เป็นอา และเคยเป็นมหาดเล็กอยู่ในวังของสมเด็จพระนางเจ้าอินทรศักดิศจี พระชายาในรัชกาลที่ 6 (องค์การบริหารส่วนจังหวัดแพร่, 2550 : 230) ซึ่งในท้ายที่สุดยังได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นหลวงศรีนครานุกุล ตลอดจน ชื่อ สี่หยง ชาวจีนเมืองยองสุน ผู้ซึ่งต่อมาได้สัมปทานตั้งโรงต้มเหล้าที่เมืองพะเยาร่วมกับ หลวงศรีนครานุกุล และได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น หลวงพิสิษฐ์ภัยกร ในบั้นปลาย

สงครามกลางเมืองและการรุกรานจากจักรวรรดิญี่ปุ่น

แม้ว่าการปฏิวัติโค่นล้มราชวงศ์ชิง หรือที่เรียกกันในนาม การปฏิวัติซินไฮ่ ซึ่งเริ่มในปี 2443 จะสิ้นสุดโดยสมบูรณ์ในปี 2454 แต่เมืองจีนก็ยังระอุด้วยภาวะความแตกแยกและสงครามสืบเนื่องต่อไป จากความขัดแย้งระหว่างจีนคณะชาตีก๊กมินตั๋ง ซึ่งนำโดย เจียงไคเช็ค และจีนคอมมิวนิสต์ อันนำโดย เหมาเจ๋อตุง สงครามกลางเมืองนี้สิ้นสุดในปี 2492 เมื่อจีนเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นคอมมิวนิสต์โดยสมบูรณ์ และเมื่อประกอบกับการรุกรานจากจักรวรรดิญี่ปุ่น ทั้งหมดจึงเป็นเหตุผลให้คนจีนแผ่นดินใหญ่เคลื่อนเดินทางมายังสยามอีกระลอก โดยระลอกนี้ ประมาณการว่ากินเวลาตั้งแต่ทศวรรษที่ 2460 จนถึงปี 2485 อันเป็นปีที่ไทยประกาศสงครามกับสัมพันธมิตร และคนจีนทั้งที่แผ่นดินใหญ่และไทยไม่สามารถเดินทางติดต่อกันได้อีก

ตัวอย่างคนจีนพะเยาซึ่งเข้ามาหรือเผชิญภัยในช่วงเวลานี้ ได้แก่ เจ้าแก้ว แซ่ฉั่ว (ชัยตุรณ), เจ้าแก้วเซ่งหมง, เจ้าแก้วเทียม, เจ้าแก้วเซ่งฮ้อ, (วิมล ปิงเมืองเหล็ก, 2538 : 631) เจ้าแก้วเซ่งเย็ก แซ่ห่าน ซึ่งเข้ามาในประมาณปี 2467, เจ้าแก้วเมี่ยงกว้าง แซ่ล้อ ซึ่งเข้ามาในปี 2480 ตลอดจนอาจง เตีย ของอาแปะสมพงษ์ ศรีสกุล เป็นต้น

สำหรับอาแปะสมพงษ์ ศรีสกุล (90 ปี) ผู้นำพิธีกรรมของศาลเจ้าแม่ทับทิมพะเยา แม้ว่าจะเกิดที่เมืองไทย แต่อาจงและเตียนั้นมาจากเกาะไหหลำในสมัยรัชกาลที่ 6 เนื่องจากหนีความยากจนและภาวะสงครามระหว่างจีนด้วยกัน โดยในปี 2477 ในขณะที่อาแปะสมพงษ์อายุได้ 8 ขวบ และอาจงมีอายุประมาณ 50 ปีกว่า อาจงกลัวว่าหากเสียชีวิตแล้วจะไม่ได้ฝังร่างที่เมืองจีน ท่านจึงพาหลานกลับเกาะไหหลำ โดยไม่รู้เลยว่า การกลับไปครั้งนั้นจะทำให้หลานของตนไม่ได้พบหน้าผู้เป็นพ่อและแม่ที่เมืองไทยอีกกว่า 13 ปี เนื่องด้วยญี่ปุ่นได้บุกยึดเมืองจีน และไทยปิดประเทศไม่รับคนจีนเข้ามา

ภาวะสงครามญี่ปุ่นยึดเกาะไต้หวัน ชาวจีนพะเยาที่เผชิญชะตากรรมในช่วงเวลาเดียวกันก็คือ โก้ง (จรัล เยาวรัตน์) เจ้าของโรงไม้หินจรัลรัตน์ ซึ่งได้เล่าให้ฟังว่า

“ผมกลับไปเมืองจีนปี 2481 ตอนนั้นอายุ 6 ขวบ และญี่ปุ่นก็มายึดเกาะ ข้าวก็นั่งกิน ต้องกินมันแกวต้ม ต้องเรียนหนังสืออยู่ในป่า ยิงนกตกปลาในนั้น พอปี 2488 ญี่ปุ่นก็แพ้ ถึงออกจากป่ามาได้” (จรัล เยาวรัตน์, สัมภาษณ์, 8 พฤษภาคม 2556)

การเดินทางของคนจีนโพ้นทะเลเข้ามายังสยามในขณะนั้นยากลำบาก หากเปี่ยมล้นด้วยความหวัง ดังคำบอกเล่าเรื่องราวจากพ่อสู่ลูก จากเตี่ยสู่คุณวสันต์ ต้นสิริ เจ้าของร้านพิสิษฐ์การไฟฟ้าที่ว่า

“ตอนผมเป็นเด็ก เตี่ยเล่าว่าตอนเดินทางอยู่บนเรือ พ่อเห็นเกาะสีซังน้ำตกก็ไหล เมื่อถึงแผ่นดินก็ยังดีใจ เพราะตอนอยู่เมืองจีน ข้าวหุงแทบไม่ได้กิน อยู่เมืองไทยข้าวปลาอาหารดี...ที่เมืองจีน ไม่ใช่แค่คนจน แต่คนรวยก็ต้องขึ้นภูเขาไปหาฟืน หาหญ้าคา เอาชี้อควาย ตากแดดจนแห้งเพื่อนำมาเป็นเชื้อเพลิง ส่วนเมืองไทยไม่ต้องทำอย่างนั้น เมืองไทยจึงเป็นเมืองสวรรค์สำหรับคนจีน” (วสันต์ ต้นสิริ, สัมภาษณ์, 9 พฤษภาคม 2556)

การเปิดประเทศไทยหลังแพ้สงคราม

ผลจากการประกาศสงครามกับสัมพันธมิตรของรัฐบาลไทยซึ่งนำโดย จอมพล ป. พิบูลสงครามในวันที่ 25 มกราคม 2485 เกือบจะทำให้ไทยเป็นประเทศผู้แพ้สงคราม ภายหลังจากที่ญี่ปุ่นประกาศยกธงขาวในวันที่ 2 กันยายน 2488 หากไม่มีขบวนการใต้ดินอย่างเสรีไทยคอยกู่เอกราชไว้ กระนั้น แม้ว่าจะไม่ตกอยู่ภายใต้สภาวะดังกล่าว แต่ไทยก็ไม่สามารถที่จะปฏิเสธการเข้าประเทศของชาวจีนหลังจากที่กีดกันอย่างเป็นทางการมากกว่า 5 ปีได้อีกต่อไป

มีชาวจีนเป็นจำนวนมากที่เข้ามาในไทยและพะเยาในช่วงนี้ ทั้งด้วยเหตุผลเช่นก่อนหน้า คือการแสวงหาโชคและทรัพย์สิน ตลอดจนการตามหาสามีที่พลัดพลากจากกันมานาน ดังเช่น เห่งงว้ย แซ่ไคว่ อาม่าผู้ขายกล้วยจีบเจ้าแรกแห่งเมืองเชียงคำ เป็นต้น

การถอยร่นของกองพล 93 กับการตั้งถิ่นฐานของชาวจีนยูนนาน

ชาวจีนยูนนานหรือที่ถูกเรียกโดยทั่วไปว่าจีนฮ่อ แต่เดิมเป็นกลุ่มพ่อค้าเดินเท้าต่างม้าและพ่อ เดินทางเข้ามาค้าขายกับดินแดนล้านนา ก่อนที่ชาวจีนทะเลใต้หรือกลุ่มภาษาแต้จิ๋ว และ ไหหน่า จะเดินทางเข้ามาในพื้นที่ส่วนนี้เสียอีก

การเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยอย่างถาวรและเป็นระลอกใหญ่ของชาวจีนยูนนานปรากฏหลังจากที่จีนคณะชาติก็กมินตั๋งพ่ายแพ้ให้กับกลุ่มคอมมิวนิสต์ ในปี 2492 จนต้องถอยร่นเข้ามาในบริเวณรัฐฉาน ประเทศพม่า และสุดท้ายในปี 2504 ก็ถูกกองทัพพม่าและจีนคอมมิวนิสต์ผลักดันออกนอกประเทศ มาตั้งกองกำลังและลี้ภัยในประเทศไทยบริเวณจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย และพะเยา โดยชาวจีนยูนนานกลุ่มนี้มีทั้งกลุ่มพ่อค้า คนทั่วไป ตลอดจนทหารและพลเรือนอาสาสมัคร ทั้งนี้ แม้ว่าจะมีบางส่วนอพยพไปเริ่มต้นชีวิตใหม่ที่เกาะไต้หวัน แต่ก็ยังมีบางส่วนโดยเฉพาะกองพล 93 กองทัพที่ 3 และ 5 จำนวนกว่า 5,000 คน ซึ่งนำโดยนายพล หลีเหวินผาน และนายพลต้วนซีเหวิน ที่ไม่ยอมไป กลับยอมปลดอาวุธและกลายเป็นพลเมืองไทย (กาญจนะ ประกาศวุฒิสาร, 2546 : 2)

สำหรับกลุ่มจีนยูนนานคณะชาติที่เข้ามายังจังหวัดพะเยานั้น ได้ตั้งบ้านเรือนที่บ้านหนองห้า ต.เจดีย์คำ อ.เชียงคำ แต่ปัจจุบันได้อพยพไปยังที่อื่นๆ เช่นที่แม่สาย ดอยแม่สลอง และดอยวาวี จนไม่มีชาวจีนยูนนานอาศัยอยู่ที่นั่นแล้ว อย่างไรก็ตาม ก็ยังมีชาวจีนยูนนานบางส่วนที่อพยพจากที่ต่างๆ ลงมาอยู่ในจังหวัดพะเยา บริเวณบ้านมาง ต.หย่วน อ.เชียงคำ โดยมีทั้งครอบครัวที่เป็นอดีตทหารก๊กมินตั๋งเดิม และครอบครัวของพ่อค้าต่างม้าและพ่อ เช่น ครอบครัวของ เจ้าไคยง (เกิดปี 2467 ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว) เจ้าของโรงงานย้อมผ้าแห่งเมืองเชียงคำ (เหล่าซือซุง แซ่เจ้า, ลูกชาย เจ้าไคยง, สัมภาษณ์, 22 เมษายน 2555) เป็นต้น

มาเมืองไทยเพราะสันสงครามโลก : จีนกลางก๊กมินตั๋ง จากทหารจีนสู่พลเรือนไทย

นอกจากชาวจีนกลุ่มภาษาแต้จิ๋ว และ ไหหน่า และชาวจีนยูนนาน ยังมีชาวจีนกลาง ซึ่งเดินทางเข้ามาอาศัยในพะเยาอีกด้วย ชาวจีนกลุ่มนี้มีจำนวนน้อยที่สุดในหมู่คนจีนกลุ่มอื่นๆ โดยในการเดินทางเข้ามา พบว่ามีจุดรวมเหมือนกันคือต่างเข้ามาในสภาพการเป็นทหารก๊กมินตั๋ง ชาวจีนกลางในกรณีนี้ ได้แก่ ยี่เจิ้ง แซ่ทัง (ครูถั่ง) ซามโต แซ่เจียง และเหยียนยิง แซ่กัง เป็นต้น

ยี่เจิ้ง แซ่ทัง

อาangkยี่เจิ้ง แซ่ทังหรือที่ชาวจีนพะเยาเรียกกันโดยทั่วไปว่า ครูถ้ง ปัจจุบันอายุ 90 ปี เกิดที่มณฑลหูเป่ย์ จังหวัด หู่ฮั่น ครูถ้งเล่าสภาพสามัญชนคนจีนในช่วงนั้น ซึ่งตกอยู่ภายใต้วังล้อมของความขัดแย้งระหว่างเพื่อนร่วมชาติ 2 อุดมการณ์และศัตรู ชาวต่างชาติว่า

“ที่หู่ฮั่น มีนายอำเภออยู่ 3 คน จากคอมมิวนิสต์ 1 คน ก็กมินตั๋ง 1 คน และแต่งตั้งจากญี่ปุ่นอีก 1 คน ชาวบ้านทั่วไปต้องเข้ากับทั้ง 3 ฝ่าย ต้องทำบัตรประชาชนญี่ปุ่น เพื่อให้เดินทางไปเมืองต่างๆได้...”

ในปี 2486 ภายหลังที่ญี่ปุ่นบุกเข้าเมืองจีนและเกิดกรณีสังหารหมู่ที่นานกิงในปี 2480 ตอนนั้นครูถ้งอายุได้ 18 ปี จากเดิมที่เป็นเด็กมัธยมธรรมดา ครูถ้งต้องถูกเกณฑ์ไปเป็นทหารฝ่ายก๊กมินตั๋ง

หลังจากโรงเรียนของตนเองโดนทิ้งระเบิด ครูถ้งได้เดินทางไปฝึกทหารและประจำการในที่ต่างๆทั่วเมืองจีน กระทั่งในปี 2488 เมื่อญี่ปุ่นประกาศแพ้สงคราม ครูถ้งได้รับคำสั่งให้เดินทางไปที่หลวงพระบางและเวียงจันทน์ เพื่อทำการปลดอาวุธ กองทัพญี่ปุ่น ซึ่งเมื่อภารกิจเสร็จสิ้น กองทัพจีนก็ได้รับคำสั่งให้กลับคืนหมิง แต่ครูถ้งและเพื่อน 10 กว่าคน เลือกที่จะไม่กลับ ครูถ้งให้เหตุผลว่า

“ที่คุนหมิง เรารู้อย่างมีความขัดแย้งระหว่างก๊กมินตั๋งและคอมมิวนิสต์รออยู่ อีกทั้งเพื่อนทหาร ซึ่งมีทั้งจีนแต้จิ๋ว และ ไหหน่า และกวางตุ้ง ผู้ตัดสินใจเดินทางไปประเทศไทยแทนที่จะกลับจีน พวกเขาเหล่านั้นล้วนแล้วแต่เกิดที่เมืองไทย ไปเรียนที่จีน แล้วก็ถูกเกณฑ์ทหารกลับเมืองไทยไม่ได้ พวกเขาบอกผมว่า จะกลับเมืองจีนไปทำอะไร ไปทำงานที่เมืองไทยดีกว่า” (ยี่เจิ้ง แซ่ทัง, สัมภาษณ์, 26 พฤศจิกายน 2555)

ซามโต แซ่เจียง และเหียนยง แซ่ก้ง

อาangkซามโต (ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว) และอาม่าเหียนยง (76 ปี) เกิดที่มณฑลหูหนาน ประเทศจีน อาangkซามโต เป็นทหารเกณฑ์ของฝ่ายจีนคอมมิวนิสต์ ส่วนอาม่าเหียนยง เป็นหญิงสาวชาวบ้านธรรมดา ทั้งคู่ต่างมีครอบครัวเป็นของตนเองอยู่ก่อนแล้ว เมื่อต้องหนีจากบ้านเกิด

สำหรับอากงชามโต เหตุผลที่ต้องเดินทางทั้งบ้านเกิดและครอบครัว ก็เนื่องมาจากการตัดสินใจเปลี่ยนข้างจากฝั่งคอมมิวนิสต์ เป็นจีนคณะชาตีก๊กมินตั๋ง ส่วนอาม่าเหยียนยิ๊ง ให้เหตุผลของการหนีมาว่า

“อยู่ที่นั่นไม่มีอะไรกิน กินแต่ข้าวกับแกนข้าวโพดแช่ นิ่งกินข้าวที่ไร่น้ำตาไหล ข้าวไม่พอกิน กลางวันก็ทำงาน กลางคืนก็ต้องประชุมอีก ขนาดเลี้ยงไก่ก็ยังไม่ได้กินเลย ไข่ก็ไม่มีสิทธิ์กิน ให้กินแต่ข้าวชนิดเดียวจะอยู่ได้ยังไง คนอื่นเขาไม่กล้าหนี เขากลัวตาย แต่เราทนไม่ไหว ก็เลยหนีออกมา”

อาม่าเล่าเรื่องการเดินทางให้ฟังว่า ตนเองกับอากงหนีมาพร้อมกับขบวนฝิ่น คณะของอากงและอาม่าต้องหนีทั้งทหารคอมมิวนิสต์และทหารก๊กมินตั๋งด้วยตัวเอง เพราะต่างฝ่ายต่างคิดว่าเราเป็นอีกฝ่าย

เมื่อเดินทางจากสิบสองปันนามาออกลาวตรงหลวงน้ำทา ขบวนของอาม่าและอากงก็ถูกไล่ยิง ในเวลานั้นทหารในขบวนฝิ่นให้อาม่าถอดเสื้อผ้าออกทั้งหมด เนื่องจากใส่ชุดสีขาว อากงสงสารจึงถอดเสื้อผ้าให้ หลังจากนั้นทั้งคู่จึงตัดสินใจใช้ชีวิตคู่ด้วยกัน โดยข้ามแม่น้ำโขงแล้วเดินทางมาค้าขายที่เมืองเชียงคำ

อาม่าเล่าให้ฟังว่า ภายหลังได้เดินทางกลับไปเยี่ยมบ้านเกิดที่เมืองจีนแล้วพบว่าสามีเก่าของอาม่าและภรรยาเดิมของอากงได้แต่งงานกัน เนื่องจากพรรคคอมมิวนิสต์เห็นว่าคู่ครองของทั้งคู่หนีไป (เหยียนยิ๊ง แซ่ก๊วง และคุณฉุนฐริกา ตั้งประเสริฐ ลูกสาว, สัมภาษณ์, 26 เมษายน 2556)

บ้านเกิด การเดินทาง การทำงาน และการตั้งรกรากของคนจีนพะเยาบ้านเกิด

จีนพะเยาแบ่งตามกลุ่มภาษาใหญ่ได้ 4 กลุ่ม คือ แต้วจิว แคะ ไทหน่า และยูนนาน นอกจากนั้นยังมี 2 กลุ่มภาษาขนาดเล็ก คือ กวางตุ้งและจีนกลาง

มณฑลบ้านเกิดของจีนแต้วจิว แคะ และกวางตุ้ง คือ มณฑลกวางตุ้งซึ่งอยู่ทางจีนตอนใต้ ติดทะเล ง่ายต่อการเดินเรือมายังแผ่นดินโพ้นทะเล ชุมชนของจีนกวางตุ้งจะเป็นกลุ่มภาษาที่ใหญ่ที่สุดในจีนตอนใต้ โดยมากจีนสยามกลุ่มภาษานี้จะมาจากเขตจังหวัดกวางโจวผู้ โดยจะเดินทางมาอาศัยอยู่ที่กรุงเทพฯ และทางภาคใต้เป็นส่วนใหญ่ ส่วนชาวจีนแต้วจิวจะอาศัยอยู่ตอนในและรอบๆปากแม่น้ำอันทงทางตะวันออกเฉียงเหนือของมณฑลกวางตุ้ง โดยเมืองที่ชาวจีนแต้วจิวสยามและพะเยาจากมากคือ เมืองเฉาโจว

(เมืองแต้จิ๋ว) สำหรับชาวจีนแคะจะอยู่กระจายในมณฑลกว่างตุง ในพื้นที่ชนบทและที่ราบสูง แต่ชาวจีนแคะสยามและพะเยาโดยมากจะมาจากอำเภอฮงฮุน จังหวัดแต้จิ๋ว³ อันเป็นที่มาของการตั้งสมาคมฮงฮุนในพะเยาและประเทศไทย ส่วนชาวจีนไหหลำ พะเยาทั้งหมดมาจากเกาะไหหลำบริเวณ เหวินซาง และฉงซาน ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของเกาะ (สกินเนอร์, 2548 : 37-74) สำหรับชาวจีนยูนนานนั้นมาจากเขตมณฑลยูนนาน และสุดท้ายชาวจีนกลางพะเยาซึ่งสืบทราบมา มีอยู่ 2 ครอบครัวนั้นมาจากมณฑลหูหนาน และหูเป่ย์

การเดินทาง

การเดินทางของชาวจีนแผ่นดินใหญ่เข้ามายังสยามและพะเยาแบ่งออกอย่างกว้างๆ ได้เป็น 2 ลักษณะ คือ ทางบกของชาวจีนยูนนานและจีนกลาง และทางทะเลของชาวจีนแต้จิ๋ว แคะ ไหล่ และกว่างตุง

สำหรับทางบก ชาวจีนยูนนานและจีนกลางพะเยาจะใช้เส้นทางยูนนานสิบสองปันนา เชียงตุง (รัฐฉาน ไทใหญ่ ประเทศพม่า) ทำขีเหล็ก เชียงราย และพะเยาเป็นเส้นทางการอพยพเข้ามา โดยเส้นทางนี้ เดิมเป็นเส้นทางการค้าขายทางบกที่มีมาตั้งแต่อดีต ก่อนที่พม่าและสยามจะแบ่งแยกและรวมเป็นรัฐชาติสมัยใหม่

ส่วนการเดินทางโดยเรือข้ามน้ำข้ามทะเลตามประวัติศาสตร์แล้ว เดินทางด้วยเรืออยู่ 4 ลักษณะตามลำดับเวลา คือ หนึ่ง เรือเล็กค่อยๆ เลียบฝั่งจากจีนมาเวียดนามแล้วจึงเข้าสยาม สอง เรือสำเภา สาม เรือกำปั่น และ สี่ เรือกลไฟ

จากการเปรียบเทียบช่วงระยะเวลาระหว่างการเดินเรือของแต่ละชนิดและการเข้ามาของชาวจีนพะเยา จึงสันนิษฐานได้ว่า หากจะมี ก็มีเพียงชาวจีนพะเยารุ่นแรกในกลุ่มที่ร่ำรวยมาก่อนย้ายมาอยู่พะเยาเท่านั้น ที่อาจจะเคยเดินทางเข้ามายังสยามด้วยเรือกำปั่น ส่วนชาวจีนที่เหลือล้วนแล้วแต่เข้ามาด้วยเรือกลไฟทั้งสิ้น

องกงซัซ พิสิษฐ์กุล (90 ปี) ลูกชายของคุณหลวงพิสิษฐ์กัยกร ได้เล่าเรื่องการเดินทางโดยเรือกลไฟไปเมืองจีนว่า ตนเองและพี่ชายได้เดินทางจากเมืองไทยไปเมืองจีนในปี 2479 โดยเทียบท่าที่ท่าเรือชัวเถา ก่อนที่จะเดินทางต่อไปยังบ้านเกิดของคุณหลวง ซึ่งลึกเข้าไปในแผ่นดินใหญ่ (ซัซ พิสิษฐ์กุล, สัมภาษณ์, 22 พฤษภาคม 2556) เช่นเดียวกับ

³ ฮงฮุน เป็นการออกเสียงตามภาษาแต้จิ๋ว ส่วนจีนแคะ เรียกว่า ฟงฮุน จีนกลางเรียกว่า เฟิงฮุน

อากงเมี่ยงก๊วง แซ่ลื้อ ชาวจีนแคะ (อดีตนายกสมาคมพะเยาปี 2528-2531) ซึ่งเดินทางจาก ต.ทึงแค อ.ฮงสูน มาลงเรือที่ซัวเถา และเข้ามาในสยามในปี 2480 (เมี่ยงก๊วง แซ่ลื้อ, สัมภาษณ์, 15 มีนาคม 2555) ตลอดจน อากงไหล่เง็ก แซ่เตีย และอาม่าง้วย แซ่ลื้อ เตี่ยและแม่ของคุณน้าชัย สุขสรณูจิต ชาวจีนแต้จิ๋ว ซึ่งก็คืออากงและอาม่าของผู้เขียน ที่เดินทางจาก ต.โผวเล้ง อ.แต้จิ๋ว (เฉาโจว) มาลงเรือที่ซัวเถา แล้วเข้ามาในประเทศไทยเมื่อประมาณปี 2476

การเดินทางด้วยเรือกลไฟมายังสยามหรือประเทศไทยของชาวจีนพะเยา ไม่ว่าจะขาไปหรือขากลับ อาจจะสะดวกสบายในกลุ่มคนที่พอมีฐานะแล้ว แต่สำหรับในหมู่คนจีนพะเยาโดยทั่วไป โดยเฉพาะการเดินทางมาเมืองไทยเป็นครั้งแรกเพื่อเสาะแสวงหาหนทางของชีวิตที่ดีกว่า ล้วนแล้วแต่เต็มไปด้วยความยากลำบาก ดังกรณีของอาม่าเท่งง้วย แซ่ไค้วที่เข้ามาเมืองไทยในปี 2489 เพื่อตามหาสามีหลังจากที่ไม่ได้พบกัน 10 ปี เนื่องจากไทยและจีนปิดประเทศในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยอาม่านั้นได้กินข้าวบนเรือเพียง 2 มื้อต่อวัน เนื่องจากราคาอาหารทวีคูณขึ้นเรื่อยๆ (สุนทร สุขสรณูจิต และจุฑาทิพย์ เศรษฐสมบุญรัตน์ สุขสรณูจิต, 2555, 2-10) เช่นเดียวกับอากงเมี่ยงก๊วง แซ่ลื้อ ที่เล่าว่า

“ผมเดินทางมากับเรือกลไฟ เดินทางอยู่ 7 วัน 7 คืน อดๆอยากๆ บนเรือ กินข้าวและน้ำเพียง 2 มื้อ พอลงที่คลองเตยก็มี ป่อเต็กตึ๊ง เอาข้าวต้มใส่ถังมาตั้งแจก ตอนนั้นกำลังหิวอยู่ มาเจอข้าวต้มร้อนๆ ก็ถือว่าสุดยอดแล้ว หลังจากนั้นพอผมได้เป็นนายกสมาคมพะเยา และจนถึงทุกวันนี้ ด้วยความสำนึกในบุญคุณ เวลาป่อเต็กตึ๊งมีกิจกรรมอะไร มาเรียไรที่พะเยาเมื่อไหร่ สมาคมฯก็นำรวบรวมเงินจากคนจีนพะเยาไปบริจาคเสมอ” (เมี่ยงก๊วง แซ่ลื้อ, สัมภาษณ์, 15 มีนาคม 2555)

การทำงานและการตั้งรกราก

วิลเลียม สกินเนอร์ นักวิชาการจีนศึกษา ได้ให้ภาพรวมของการกระจายตัวและลักษณะงานของชาวจีนสยามกลุ่มภาษาต่างๆ ไว้ว่า ในขณะที่จีนฮกเกี้ยนมักจะเป็นพ่อค้าและแรงงานในการทำเหมืองภาคใต้ ชาวจีนกวางตุ้ง จะชำนาญในอาชีพการช่างและการค้าเครื่องจักรยนต์ จึงอยู่ในเมืองใหญ่ ส่วนชาวจีนแคะและแต้จิ๋วจะถนัดในการค้าขาย จึงมักจะตั้งร้านค้าตามเมืองใหญ่ที่ทางรถไฟผ่าน ส่วนจีนไหหลำ เนื่องจาก

มีชุมชนกลุ่มภาษาของตนในกรุงเทพฯ อยู่ไม่น้อยจึงทำการค้าสู่แคะและแต้จิ๋วไม่ได้ ด้วยเหตุนี้ชาวจีนไหหลำจึงโยกย้ายลึกเข้าไปในตัวแผ่นดิน อาศัยอยู่ตามเมืองที่เล็กกว่า ยังไม่มีการหักล้างถางพง และเป็นเขตไผ่มาลาเรีย ซึ่งแต้จิ๋วและแคะกลัว เช่น เชียงราย น่าน เลย ชัยภูมิ เป็นต้น (สกินเนอร์, 2548 : 88)

ในพะเยา ในขณะที่แต้จิ๋วและแคะมักจะเปิดร้านขายของโชห่วยในตลาด ชาวไหหลำ ก็มักจะขายพืชผลทางการเกษตร ค่าขายเบ็ดเตล็ด เปิดร้านอาหาร ประกอบอุตสาหกรรม โรงสี (สมาคมไหหลำพะเยา, 2539) และเลี้ยงหมูไว้ขายตรงบริเวณหนองระบือเรื่อยไป จนถึงทางแยกไปแม่ต๋ำ ส่วนชาวกวางตุ้ง อดีตจะเป็นช่างในโรงสีข้าว ส่วนปัจจุบันบางส่วน เปิดโรงกลึง

การเดินทางเข้าไปยังพื้นที่ต่างๆในประเทศไทยของชาวจีน จะมีแบบแผน สอดคล้องกัน กล่าวคือหากไม่นับผู้เริ่มต้นจากถางทางเข้าไปใหม่ ชาวจีนที่ตามเข้าไป มักจะเป็นเครือญาติ แซ่ตระกูล หรือคนที่มาจากหมู่บ้านเดียวกัน ดังคำบอกเล่าของ อาจารย์เกรียงศักดิ์ ชัยตรุณ (จีนแคะ) ที่เล่าว่า

“เตี้ยและอากงของผมจากเมืองจีน เดินทางไปกาญจนบุรี แล้วขึ้น รถไฟมาลงลำปาง หลังจากนั้นต่อไปพวน เพราะมีผู้นำแซ่ฉั่วอยู่ที่นั่น ต่อมาเมื่อเฒ่าแก่บั้ง แซ่ฉั่ว (ชัยตรุณ) ตั้งร้านฉั่วอยู่ยัง เตี้ยของผมก็มาเป็นผู้จัดการร้าน” (เกรียงศักดิ์ ชัยตรุณ, สัมภาษณ์, 2 ธันวาคม 2555)

นอกจากการช่วยเหลือให้ที่พักพิงและที่ทำงานด้วยการเป็นแซ่เดียวกันแล้ว การเป็นจีนกลุ่มภาษาเดียวกันก็เป็นตัวช่วยในเรื่องนี้เช่นเดียวกัน ดังกรณีที่ โรงสียุ่ยพงหล่ง (แสงพะเยา) ของเฒ่าแก่ ห่าน ยู่ตัน ซึ่งปัจจุบันตั้งโรงสีมาแล้ว 90 กว่าปี ในช่วงแรกของการก่อตั้ง โรงสียุ่ยพงหล่ง จะเป็นที่พักของชาวจีนไหหลำที่เพิ่งเดินทางมาจาก เมืองจีนแล้วยังไม่มีที่พัก พวกเขาจะมากินข้าวและพักที่นั่น แล้วก็ออกไปหางานทำ (วิบูลย์ หาญธัญพงศ์ เจ้าของโรงสีแสงพะเยา หลานของเฒ่าแก่ ห่าน ยู่ตัน, สัมภาษณ์, 4 พฤษภาคม 2555)

อย่างไรก็ตาม เดิมทีเดียว ชาวจีนก็เฉกเช่นคนไทยที่เดินทางไปทำงานยังต่างแดน กล่าวคือ ไม่ได้คิดจะยึดถิ่นที่ประกอบอาชีพนั้นเป็นที่อยู่ถาวรและฝังราก และหากมี ลูกชายก็จะส่งกลับจีนเพื่อสืบสกุล

ดังเช่นกรณีเดี่ยวของอาองจรัล เยาวรัตน์ ที่แม้จะเกิดเมืองไทย ทำงานที่เหมืองแร่ตะกั่วป่า จ.พังงา กว่า 20 ปี แต่อาองก็ส่งกลับเมืองจีนเพื่อแต่งงาน และแม้กระทั่ง หลวงพิสิษฐ์ภัยกร ซึ่งมีทั้งกิจการ ทรัพย์สิน เงินทอง และครอบครัวที่เมืองไทย แต่ก็ยังอยากกลับไปอยู่บ้านเกิดมากกว่า โดยการแบ่งเงินไปสร้างกิจการและบ้าน ตลอดจนพาลูกและหลานชายไปเรียนและหวังว่าจะใช้ชีวิตที่นั่น (ชัช พิสิษฐ์กุล, สัมภาษณ์, 22 พฤษภาคม 2556)

กระนั้น ด้วยความผันผวนของการเมืองโลกและจีน โดยเฉพาะจากการที่ญี่ปุ่นบุกจีนในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 และหลังจากนั้นจีนก็เปลี่ยนการปกครองเป็นคอมมิวนิสต์ อันมีผลทำให้เศรษฐกิจที่เมืองจีนตกต่ำ และเกิดความตระหนกในหมู่ชาวจีนโพ้นทะเลว่าจะโดนยึดทรัพย์สินส่วนตัวจากพรรคคอมมิวนิสต์ ด้วยเหตุดังกล่าว จึงเป็นที่มาสำคัญอันทำให้ชาวจีนสยามและพะเยาเปลี่ยนมายึดเมืองไทยเป็นบ้าน ตั้งธุรกิจและผังร่างแทน

ภาพชีวิตและสังคมจีนพะเยารุ่นแรกๆ

พ่อค้าจีน ลูกเจ้าเมือง และการค้าขาย

อาจารย์วิมล ปิงเมืองเหล็ก ได้ถ่ายทอดภาพชีวิตของชาวจีนในเมืองพะเยารุ่นแรก (2459-2484) ไว้ว่า ในขณะที่หลวงศรีนครานุรักษ์ และหลวงพิสิษฐ์ภัยกร นายอากรผู้ได้รับสัมปทานโรงเหล้าของรัฐ ทำธุรกิจดื่มเหล้าอยู่ที่บ้านขายกว้าน ชาวจีนแต่จิ๋วและแคะก็เปิดร้านขายของอยู่ในตลาด ซึ่งมีพ่อค้า แม่ค้าคนเมือง (คนภาคเหนือ) นำสินค้าทางการเกษตรและประมงมาวางขายกับพื้น ร้านขายของที่ใหญ่ที่สุดในช่วงแรกก็คือ ร้านฉั่วยู่ยง ของเผ่าแก๋บั้ง แซ่ฉั่ว มีของขายนับตั้งแต่ อุปกรณ์ก่อสร้าง น้ำมันเบนซิน น้ำมันก๊าด เสื้อผ้า ร่ม เครื่องสำอาง ถ้วย ชาม กะปิ น้ำปลา ยารักษาโรค บุหรี่ และสบู่ ฯลฯ...ในช่วงนั้น คหบดีชาวจีนจะมีความผูกพันกับตระกูลเจ้าหลวงเมืองพะเยา โดยการนำลูกไปเรียนพิเศษกับลูกของเจ้าหลวงประเทศอุดรทิศ (น้อยมหาชัย ศีตีสาร) ที่ได้ทุนของคุ้มเจ้าหลวง บริเวณหลังโรงแรมวัฒนาในปัจจุบัน (วิมล ปิงเมืองเหล็ก, 2538 : 631 และ 635)

ในเวลาต่อมา เมื่อคนจีนพะเยามีทรัพย์สินเงินทองมากขึ้น พวกเขาก็ได้ซื้อที่ดินบริเวณตลาดจากลูกหลานเจ้าเมืองพะเยา เช่นจากเจ้าไหว ศีตีสาร (วิมล ปิงเมืองเหล็ก, 30 พฤศจิกายน 2555) จากเจ้าขาว ธงชัย เจ้าแสง (เกรียงศักดิ์ ชัยตระกูล, สัมภาษณ์, 2 ธันวาคม 2555) โดยปรากฏการณ์นี้ถูกนิยามเป็นวลีในอดีตว่า “เจ๊กไล่เจ้า เจ้าไล่เสือ” อันหมายถึง เมื่อคนจีนเข้ามาซื้อที่ดินของคนพื้นเมือง ส่วนคนพื้นเมืองก็ออกไปบุกเบิกป่าเป็นที่อยู่อาศัยในบริเวณรอบนอกออกไป (เพ็ญสิริ เพชรดี, สัมภาษณ์, 8 พฤษภาคม 2556)

พ่อค้าจีน ลูกค้าคนเมือง และสภาพสังคม

สำหรับบรรยากาศในตลาด อากงซูเดช เอื้อหยิ่งศักดิ์ (82 ปี) ได้เล่าเรื่องราวธุรกิจครอบครัวของตนเองในอดีต ซึ่งทำให้เห็นภาพชีวิตคนจีนแต่จิวและแคะในตลาดพะเยาด้วย คือ

“แต่ย์ผมมาจากเมืองจีนปี 2468 เข้ามาพะเยาเพราะมีหลานเดินทางมาก่อน ตอนแรกก็วิ่งรถส่งของ จากนั้นไม่ถึงปีก็มาเปิดร้านโชห่วยพร้อมกับหาบแร่ขายของหวาน หลังจากนั้นก็มาเย็บเสื้อผ้าขาย แต่ย์จะรับผ้ามาจากกรุงเทพฯ โดยมีหีบัว (พ่อค้าขายส่ง) รับจากรถไฟลำปางแล้วก็มาขายอีกที... ในช่วงคนเมืองจะเกี่ยวข้าว ผ้าจะขายดีมากจนพี่น้องทุกคนมีจักรคนละหลังช่วยกัน ทำแม่ตอนกลางคืนก็จุดตะเกียงพยุ่งนั่งทำกัน เพราะตอนนั้นยังไม่มีไฟฟ้า ส่วนประปาก็ก็นำไปต้องไปหาบน้ำจากบ่อตรงท่ารถ บขส. ตรงนั้นแต่ก่อนจะเป็นป่าหญ้ามี 8-10 บ่อ น้ำหวานมาก ตอนเช้าทุกบ้านจะไปหาบกัน นอกจากน้ำบ่อเราก็จะรองน้ำฝนไว้กินด้วย ส่วนน้ำใช้ จะมีคนเมืองตักน้ำใส่บับบรรจุทุกล้อเกวียนมาเทใส่โอ่งที่บ้าน... ในตลาดที่ขายดีมากกว่าเสื้อผ้าก็คือ ใผฉาย ร้านโชห่วยขายได้วันละโหล สองโหล นอกจากนั้นก็คือปลาทุ มีคนจีนอยู่ 3 เจ้าที่รับมาจากลำปาง ขายดีมากในช่วงเกี่ยวข้าว เพราะคนเมืองจะเอาไปเลี้ยงเพื่อนบ้านที่มาช่วยลงแขก...” (ซูเดช เอื้อหยิ่งศักดิ์, สัมภาษณ์, วันที่ 3 พฤษภาคม 2555)

จีนไหหน้า คนเมือง นองระบุ และโรงสี

สำหรับชาวจีนไหหน้าพะเยา ซึ่งไม่ได้ขายของอยู่ในตลาด พวกเขาจะรับซื้อและขายพืชผลทางการเกษตร ตลอดจนเปิดโรงสีอยู่ที่บริเวณหนองระบุ เรือยไปจนถึงปากทางออกไปวัดศรีจอมเรือง โดยที่บ้านของชาวจีนไหหน้าทุกคนครัวเรือนจะเลี้ยงหมูไว้ขาย จนกลายเป็นวลีที่ว่า “หนองระบุ จั้หมูเหม็น”

คุณวิบูลย์ หาญธัญพงศ์ (70 ปี) เจ้าของโรงสีแสงพะเยารุ่นที่ 3 เล่าให้ฟังว่า

“ในตอนที่ 4 ตี 5 ผมจะได้ยินเสียงหมูร้องกินอาหาร คนจีนไหหน้าจะนำผักตบมาลับ ผสมรำข้าว แล้วก็ต้มให้หมูกิน การเลี้ยงหมูนี้ค่อยๆ ทะยอยหายไปในช่วงปี 2500-2520”

ในขณะที่บ้านของคุณวิบูลย์เป็นโรงสี และบ้านของครูสมบุญ เป็นโรงรับซื้อสินค้า การเกษตร เรื่องเล่าในความทรงจำของทั้งสอง ทำให้เห็นภาพความสัมพันธ์ทางสังคม และเศรษฐกิจของคนจีนไหหลำและคนพื้นเมืองในขณะนั้น กล่าวคือคุณวิบูลย์เล่าว่า สำหรับโรงสี ยุ่ยพงหล่ง นอกจากจะเป็นที่พักแรกของชาวจีนไหหลำที่เพิ่งมาพะเยา ยังเป็นที่พบปะกันของชาวจีนไหหลำพะเยาด้วยเช่นกัน ชาวจีนไหหลำพะเยาจะมานั่ง อ่านหนังสือพิมพ์จีน และมานั่งคุยกันเสมอ บางคนเช่น อาม่าเหล่มตี้ แซ่ท่าน แม่จีน ของครูสมบุญ เจริญกุลก็พูดไทยไม่ได้เลย เพราะอยู่แต่ที่บ้านและโรงสีนี้ ส่วนคนเมือง ที่มาขายข้าวเปลือกจะใส่ล้อเกวียนมา หากมาจากดอกคำใต้ถึงที่โรงสีจะใช้เวลา 1 วัน หากมาจากดงเจน ต้องออกบ้านตั้งแต่ตี 5 จะถึงโรงสีประมาณ 8 – 9 โมงเช้า ส่วนหาก มาจากแม่น้ำเรือ แม่ใจ แม่กา ภูคามยาว บ้านถ้ำ บ้านปิ่น จะรวมตัวกันมา 6-7 เกวียน เพราะทางเปลี่ยว บางกลุ่มจะมานอนที่โรงสี นอนกันบนเกวียน จุดไฟ แล้วเอาหัวผูก ต้นไม้ไว้ หลายคนเอาอาหารมาทำกินกัน แต่บางคนก็ซื้อกับข้าวหน้าโรงสี (วิบูลย์ หาญธัญพงศ์, สัมภาษณ์, 4 พฤษภาคม 2555)

ส่วนที่โรงรับซื้อสินค้าการเกษตร ท่านจีเอก ของ เซ็งเย็ก แซ่ท่าน (เย็น เจริญกุล) เตี่ยของครูสมบุญ เจริญกุล จะมีการรับซื้อขายทั้งหนังสือ ค้าง กล้วย ข้าวได้ และข้าวเปลือก โดยคนเมือง นอกจากจะเดินทางมาโดยล้อเกวียนแล้ว ยังมาจากทางเรือทางแม่น้ำอิง ซึ่งหากบ้านใครไกล ก็จะมาพักค้างแรมที่บริเวณลานโรงรับซื้อเช่นกัน

ทั้งนี้ ทั้งข้าวสาร สินค้าเกษตร และของป่า ก็จะเช่นเดียวกันกับหมู กล่าวคือ จะบรรทุกล้อเกวียนไปขายที่ลำปาง เพื่อที่บางส่วนจะลงรถไฟไปขายที่ภาคกลางและ กรุงเทพฯ อีกทอด

จ้าว และผีน : ความผอนคลายของคนจีน

จ้าว

ความบันเทิงและการคลายเครียดซึ่งเกี่ยวข้องกับเงินพะเยานั้นมีหลายรูปแบบ ความบันเทิง ยอดนิยมในอดีต (ช่วงทศวรรษ 2500 - 2510) ครั้นไฟฟ้า โทรทัศน์ส่วนตัวยังไม่ค่อยมี และชาวจีนรุ่นแรกยังคงมีชีวิตอยู่ นั่นก็คือ การแสดงหุ่นกระบอกและจ้าว ซึ่งนานๆจะมีครั้ง เพราะมาจากที่อื่น เป็นจ้าวของแต่จ้าวและไหหลำ

การแสดงหุ่นกระบอกจะเปิดแสดงที่บริเวณ 3 แยกหนองระบู่ ทางไปสถานีตำรวจ ศาลหลักเมือง และแม่ตำ ตรงบริเวณข้างร้านอาหารเจในปัจจุบัน ซึ่งแต่เดิมนั้นเป็น ลานกว้าง (สมบุญ เจริญกุล, สัมภาษณ์, 5 พฤศจิกายน 2555)

ส่วนการแสดงงิ้ว หากเป็นของไต้หวัน จะเป็นคณะยี่หน่า ซึ่งมาแสดงทุกปี เพื่อถวายเจ้าแม่ทับทิม โดยในอดีตจะแสดงที่เวียงแก้ว (ศาลหลักเมืองในปัจจุบัน) ส่วนในปัจจุบันแสดงที่หอประชุมศาลเจ้าแม่ทับทิม พากงิ้วแต่จิว จะเล่นที่ในตลาดอาเขต (สมพงษ์ ศรีสกุล, สัมภาษณ์, 7 มกราคม 2555) และที่หน้าศาลเจ้าพะเยา โดยในสมัยที่หอประชุมยังไม่ได้สร้าง คณะงิ้วจะมาตั้งเวทีเอง ใช้ถังน้ำมันเหล็กรองพื้น แล้วเอาแผ่นไม้วางเป็นพื้นเวที และจะมีแต่นักแสดงผู้ชาย อากงเมียงก้วง แซ่ลื้อ ได้เล่าให้เห็นถึงบรรยากาศว่า

“สมัยก่อนคนดูเยอะมาก ทั้งจีนแต่จิว แคะ ไต้หวัน และคนเมือง เด็กๆก็มาเยอะ เพราะยังไม่มีทีวี มีเวทีไร จะเป็นช่วงที่เด็กๆชอบ เพราะได้ออกนอกบ้าน มีขนมแปลกๆมาให้ซื้อ เช่น ข้าวต้มมัด การแสดงจะพูดภาษาแต้จิว ซึ่งคนจีนอื่นๆสมัยนั้นก็ฟังพอได้” (เมียงกวง แซ่ลื้อ, สัมภาษณ์, 15 มีนาคม 2555)

ในปี 2556 แม้ว่าจะยังคงมีคณะงิ้วมาแสดงที่พะเยาอยู่ แต่ความนิยมก็ลดลงอย่างมาก ผู้เขียนได้ไปชมการแสดงงิ้วที่ศาลเจ้าไต้หวัน แล้วพบว่ามีผู้ชมไม่ถึง 30 คน คนจีนในงานเล่าให้ฟังว่า หากเป็นช่วงก่อนหน้านี้อันที่คนจีนสูงอายุยังเดินเห็นได้สะดวก คนชมก็จะมามาก ส่วนที่ทำไมยังคงมีการจ้างงิ้วมาอยู่ ก็เพราะเพื่อแสดงให้เจ้าแม่ทับทิมดูเป็นหลัก

ฝิ่น

รัฐบาลไทยประกาศยกเลิกการผลิตและการค้าฝิ่นอย่างเป็นทางการในปี 2502 โดยก่อนหน้านั้น นอกจากรายได้มหาศาลที่รัฐได้จากเก็บภาษีฝิ่นตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 – รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม แล้ว ฝิ่นก็ยังถูกใช้เป็นแหล่งทุนของนักการเมือง เช่น กรณีของ พลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ เป็นต้น (ทักษ์ เฉลิมเตียรณ, 2552 : 108)

เส้นทางการผลิตและค้าฝิ่น เส้นทางหนึ่งที่พะเยา เริ่มต้นจากการปลูกที่ดอยสูงในเขตอำเภอเชียงคำ แม่ใจ และปง โดยกลุ่มชาติพันธุ์ เช่น ม้งและอ้าวเมี่ยน⁴ และจะมีพ่อค้าชาวจีนยูนนานและจีนกลุ่มภาษาอื่นๆในตัวเมืองซื้อมาหรือพ่อขึ้นไปซื้อ โดยวิธีการซื้อ มีอย่างน้อย 3 แบบ คือ หนึ่ง ซื้อด้วยเงินสด สอง นำข้าวของ เช่น เสื้อผ้า และข้าวสารไปแลก และสาม นำข้าวของไปให้ก่อน เพื่อเป็นสัญญาแลกกับฝิ่นในภายหลัง

⁴ การระบุว่า คนม้งและอ้าวเมี่ยนเป็นผู้ผลิต มีได้หมายความว่าโดยนัยว่า ทั้งสองชาติพันธุ์ เป็นผู้ผลิต เพราะหากไม่มีอุปสงค์ ย่อมไม่มีอุปทาน นอกจากนั้น การเมืองด้วยดอยตราบาปเรื่องฝิ่นกับคนม้งยังเป็นเรื่องที่ซับซ้อนเกินกว่าจะโทษกลุ่มชาติพันธุ์ม้งเพียงฝ่ายเดียว เนื่องจากเกี่ยวข้องกับทั้งพ่อค้า ผู้ว่าจ้าง เจ้าหน้าที่รัฐ รัฐบาล และการเมืองระหว่างประเทศอีกด้วย โปรดดู อรรถาธิบาย ศิริพล, 2544.

อากงวินัย ศรีสุรโยธิน เจ้าของร้านวินัยพาณิชย์ ร้านสรรพสินค้าใหญ่ที่สุดในเมืองเชียงคำในอดีต เล่าให้ฟังว่า ในสมัยที่การค้าฝิ่นถูกกฎหมาย พ่อค้าชาวจีนจะซื้อฝิ่นดอย โดยมีลูกน้องและลูกหาบซึ่งหาบข้าวสารและเสื้อผ้าเดินตามไป ฝิ่นที่นำลงมาจะเป็นฝิ่นที่ต้มจนสุกแล้ว เป็นสีดำ (สัมภาษณ์, 23 เมษายน 2555)

หลังจากที่ได้ฝิ่นจากบดออย พ่อค้าจีนเชียงคำก็จะนำไปขายต่อให้กับพ่อค้าชาวจีนในตัวเมืองพะเยาทั้งที่ได้รับความสัมพันธ์และแอบลักลอบค้า ซึ่งพ่อค้าจีนดังกล่าวอาจขายต่อไปที่ลำปาง เพื่อส่งต่อไปยังภาคกลางหรือกรุงเทพฯ พ่อค้าชาวจีนพะเยาที่ได้รับความสัมพันธ์ ยังเปิดโรงฝิ่นที่บริเวณสี่แยกหน้าตลาดพะเยา ฝั่งทางไปศาลหลักเมือง ภายในโรงฝิ่นจะมีแคร่ยกพื้นขึ้นมาเพื่อให้ผู้สูบนอน บริเวณข้างๆแคร่จะมีกาและถ้วยน้ำชาให้ดื่ม เนื่องจากผู้สูบฝิ่นจะกระหายน้ำมาก อย่างไรก็ตาม *กิจกรรมการสูบฝิ่นในอดีตมิได้เหมือนกับการแอบเสพยาเสพติดในปัจจุบัน เพราะแม้จะติด แต่ก็ยังเป็นสิ่งที่ถูกกฎหมาย และโดยมากผู้ที่สูบก็จะเป็นผู้ที่มีฐานะ* ไม่ว่าจะเป็นลูกหลานเจ้าเมืองในอดีต หรือคนจีนโรงฝิ่นจะเป็นเสมือนสโมสรที่คนมีเงินมาสังสรรค์ พูดคุยกันเรื่องธุรกิจ (เกรียงศักดิ์ ชัยตรณ, สัมภาษณ์, 2 ธันวาคม 2555) กระนั้น เมื่อรัฐบาลประกาศตัดฝิ่นอย่างเด็ดขาด ว่ากันว่า มีชาวจีนพะเยาอยู่จำนวนหนึ่งที่เสียชีวิตเพราะลงแดง (ดาร์ส เอื้อหยิ่งศักดิ์, สัมภาษณ์, วันที่ 8 พฤษภาคม 2556)

ชาตินิยมกับคนต่างด้าว : การเมือง ภัยอันตราย และชาติพันธุ์จีน

ชาตินิยมไทย

สำนึกความเป็นชาตินิยมมิได้เป็นสิ่งที่มีความยาวยาวนาน เป็นประวัติศาสตร์อันต่อเนื่อง หากก่อร่างสร้างรูปขึ้นในบริบททางสังคมการเมืองเฉพาะบริบทใดบริบทหนึ่ง แล้วถูกกล่อมเกลาสืบทอดเรื่อยมา จนผู้คนรู้สึกว่ามีมาอย่างยาวนานแล้ว สำนึกความเป็นไทยและชาตินิยมไทยก็เช่นกัน ที่ไม่เคยมีมาก่อน อย่างน้อยนับตั้งแต่ก่อนรัชกาลที่ 5 ด้วยเหตุผลคือ ความเป็นรัฐ-ชาติ อันประกอบด้วย รัฐบาล ดินแดนที่แน่นอน อำนาจอธิปไตย และพลเมือง ตลอดจนสำนึกของพลเมืองที่ว่าทุกคนในขอบเขตรัฐเป็นคนชาติเดียวกัน ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน ส่วนดินแดนที่แน่นอนก็เพิ่งวางเขตปักปันกันตั้งแต่รัชกาลที่ 4 สำหรับอำนาจอธิปไตยและรัฐบาลกลางก็เพิ่งมีอย่างสมบูรณ์หลังจากการรวมศูนย์อำนาจในรัชกาลที่ 5 (ธงชัย วินิจจะกุล, 2530) และสำหรับสำนึกความเป็นชาตินิยมไทยก็เพิ่งถูกสร้างในสมัยรัชกาลที่ 6 ในฐานะชาติและกษัตริย์ แล้วโหมกระพือในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในฐานะชาติและผู้นำ หลังจากนั้นก็สืบทอด ผลิตซ้ำในฐานะชาติ ศาสน์ กษัตริย์ นับตั้งแต่ยุคจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เรื่อยมา

ชาตินิยมจีน

สำนึกความเป็นชาตินิยมจีนในหมู่คนจีนโพ้นทะเล เช่น จีนสยาม ก็ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อนการเกิดขบวนการปฏิวัติล้มล้างราชวงศ์ชิง

ก่อนหน้านี้ ดร.ซุนยัตเซ็น จะเดินทางเข้ามาเคลื่อนไหวทางการเมืองในสยาม ในปี 2451 ชาวจีนสยามที่เข้ามานับตั้งแต่รัชกาลที่ 1 และมีจำนวนมากในสมัยรัชกาลที่ 5 อธิบายตัวตนและสถานะของตนเองว่าเป็นเพียงผู้แสวงหาโชคและทรัพย์สิน จำกัดฐานะตัวเองเพียงในด้านเศรษฐกิจและสังคม หาได้ผูกโยงตัวตนกับการเมืองไม่ ในทางตรงกันข้าม จีนสยามยังเป็นบุคคลผิดกฎหมาย จากการที่ราชวงศ์ชิงออกกฎหมายห้ามเดินทางออกนอกพระราชอาณาจักร

การมาของ ดร.ซุนยัตเซ็น ทำให้คุณค่าในตัวตนของจีนสยามผ่านมุมมองของพวกเขามีฐานะสูงขึ้น เนื่องจากการสนับสนุนการปฏิวัติ ไม่ว่าจะในทางเม็ดเงินหรืออุดมการณ์ ล้วนแล้วแต่ถูกอธิบายว่าเป็นพฤติกรรมช่วยชาติ ด้วยเหตุผลดังกล่าว เมื่อประกอบกับฝ่ายราชวงศ์ชิงหรือฝ่ายต่อต้านการปฏิวัติก็เข้ามาเคลื่อนไหวแย่งชิงมวลชนในสยามเช่นกัน ความรู้สึกชาตินิยมจีน (ไม่ว่าจะแบบไหน) จึงพลันเกิดขึ้น (เออีจิ มูราชิม่า, 2539)

การปะทะของ 2 ชาตินิยมในแผ่นดินเดียว

ดังที่ได้กล่าวไปแล้วว่า ภายหลังจากการปฏิวัติซินไฮ่ในปี 2454 ภายในพรรคก๊กมินตั๋งก็แตกแยกเป็น 2 กลุ่ม กระนั้นไม่ว่าจะกลุ่มไหน การมีอุดมการณ์ที่เชื่อมโยงกับแผ่นดินอื่นในแผ่นดินสยาม ในขณะที่สยามก็กำลังสร้างชาตินิยมไทยในสมัยรัชกาลที่ 6 เมื่อประกอบกับข้อเท็จจริงที่ว่า เศรษฐกิจของสยาม ล้วนแล้วแต่อยู่ในมือคนจีนสยาม ทั้งหมดจึงก่อให้เกิดเป็นวาทกรรมว่าด้วย “ยิวแห่งบูรพาทิศ” จากสายตาของผู้นำรัฐ-ชาติสยามในขณะนั้น

อย่างไรก็ตาม สายตาและความรู้สึกแห่งชาตินิยมไทยซึ่งมองว่าจีนเป็นปัญหาในที่สุดก็ได้แปลงมาเป็นการปฏิบัติที่รุนแรง เนื่องจาก ถึงแม้รัชกาลที่ 6 จะต่อต้านจีนสยามในทางการเมืองและเศรษฐกิจ แต่ในทางสังคมวัฒนธรรม พระองค์ก็ยังทรงยอมรับ (เกษียร เตชะพีระ, 2537 : 22) กระนั้น เมื่อก้าวเข้าสู่ยุค “เชื้อผู้นำชาติพันธุ์” ของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม อันเป็นยุคที่จักรวรรดิญี่ปุ่นบุกเมืองจีน และชาวจีนในสยามเกิดความรู้สึกชาตินิยมจีนอย่าง “รุนแรง กระตือรือร้น และก้าวถึงขั้นสูงสุด” โดยมีพฤติกรรมคือ การเคลื่อนไหวต่อต้านสินค้าญี่ปุ่นในสยามอย่างรุนแรง ความไม่ลงรอย

ระหว่างชาตินิยม 2 ชาตินี้ในแผ่นดินเดียวกันจึงปะทุออกมาเป็นความรุนแรงในเชิงนโยบายชาตินิยมต่อคนต่างด้าวในลักษณะต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการปิดหนังสือพิมพ์จีน พร้อมถอนใบอนุญาต การปิดโรงเรียนจีนกว่า 200 แห่ง จนเป็นที่มาของวลีที่ว่า “เรียบริ้ยโรงเรียนจีน” การเปิดให้คนมีสัญชาติจีนแปลงสัญชาติไทยในปี 2482 การออกพระราชกำหนดเขตหวงห้ามคนต่างด้าว และการออกพระราชบัญญัติชาติ อาชีพและวิชาชีพปี 2484 อันมีการสงวนบางอาชีพไว้เฉพาะคนไทย ตลอดจนการออกพระราชบัญญัติห้ามชาวจีนซื้อที่ดินในประเทศไทยในปี 2486 เป็นต้น (เออีจิ มูราชิม่า, 2539 : 25, 166)

จีนต่างด้าวแห่งพะเยา กับการล้มละลายและการอพยพอย่างทุลักทุเล

หลังจากที่กระเซ็นกระสายจากแผ่นดินใหญ่มาหลายรูปแบบและหลายระลอก จากแผ่นดินแห่งสงครามและความอดอยาก มาสู่ดินแดนแห่งโอกาสหากขยันขันแข็ง จากจับกังมาสู่เจ้าของธุรกิจ และจากเล็กมาสู่ใหญ่ แต่บททดสอบก็มีได้จบลงแค่เรื่องธุรกิจ เพราะแม้พะเยาจะอยู่ห่างไกลจากเมืองหลวงหลายร้อยกิโลเมตร แต่พายุทางการเมืองทั้งภายในและนอกประเทศก็ยังพัดประดังประเดเข้ามากระทบหน้าคนจีนพะเยาจนได้

“เป็นความขมขื่นของคนจีนในสมัยนั้น” อาจารย์เกรียงศักดิ์ ชัยตรณ ให้คำอธิบายเกี่ยวกับสภาพคนจีนในช่วงรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม (ปี 2481-2488) (เกรียงศักดิ์ ชัยตรณ, สัมภาษณ์, 2 ธันวาคม 2555) โดยเฉพาะในการออกพระราชกำหนดว่าด้วยเขตหวงห้ามคนต่างด้าว ซึ่งออกในปี 2484 ประกาศใช้ในพื้นที่จังหวัดลพบุรี ปราจีนบุรี กิ่งอำเภอสัตตหีบ อุบลราชธานี และนครราชสีมา โดยคนต่างด้าวต้องอพยพออกจากพื้นที่ภายใน 90 วัน (เออีจิ มูราชิม่า, 2539 : 170-171) ไม่เพียงเท่านั้นในปี 2486 รัฐบาล ยังได้ประกาศเขตหวงห้ามเพิ่มในพื้นที่ 6 จังหวัดเขตเศรษฐกิจภาคเหนือ ซึ่งคนจีนกุ่มฐานะนำอยู่ อันได้แก่ เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง แพร่ อุดรดิตถ์ และเชียงราย โดยพะเยาและเชียงคายเป็นสองอำเภอในนั้น ทั้งนี้เพื่อหวังว่าคนไทยจะก้าวขึ้นมาครองฐานะทางเศรษฐกิจแทนได้ (สกินเนอร์, 2548 : 278-279)

สำหรับที่พะเยา ว่ากันว่า กว่าคำสั่งให้อพยพจะเดินทางมาถึงก็เหลือเวลาให้อพยพเพียง 10 วัน ดังนั้นชาวจีนต่างด้าวทุกคนจึงต้องขายกิจการอย่างแตกตื่นและขมขื่น บางคนขายของไม่ได้หรือไม่อยากขายก็นำมาฝากไว้กับคุณสวัสดิ์ พิสิษฐ์กุล ลูกชายของคุณหลวงพิสิษฐ์กักร (สมร พิสิษฐ์กุล, สัมภาษณ์, 9 พฤษภาคม 2556) จุด

หมายปลายทางของการอพยพเดินทางออกจากพื้นที่พะเยาและเชียงคำมีอยู่หลายแห่ง เช่นที่สวรรคโลก สุโขทัย ของตระกูลหาญธัญพงศ์ (แซ่หาน) และที่กรุงเทพฯ หากมีเครือญาติ แซ่ตระกูลอยู่ที่นั่น แต่โดยส่วนใหญ่ ชาวจีนพะเยาเลือกที่จะเดินทางผ่านอำเภอดอกคำใต้ แล้วไปอำเภอบึง บริเวณตำบลนาปรัง ซึ่งอยู่ในเขตพื้นที่จังหวัดน่านในขณะนั้น⁵

คนจีนพะเยาเดินทางไปปงโดยการจ้างล้อเกวียนของคนเมือง ซึ่งมีจำนวนกว่าร้อยเล่มเกวียนที่เดินทางไปส่งครั้งนั้น การเดินทางใช้เวลาอยู่ 3 วัน 3 คืน ระหว่างทางเมื่อคำที่ไหนก็สร้างเพิงพักชั่วคราว ชายของที่ติดตัวมา และนอนที่นั่น (ชูเดช เอื้อหิรัญศักดิ์, สัมภาษณ์, 3 พฤษภาคม 2555) คนจีนบางคนเป็นมะเร็งท้องโต ต้องเดินทางด้วยเกวียนอย่างทุลักทุเล เนื่องจากถนนเป็นทางเกวียน เป็นหลุมบ่อและเป็นเนิน ไม่สม่ำเสมอ (เกรียงศักดิ์ ชัยตรุณ, สัมภาษณ์, 2 ธันวาคม 2555) และบางคนก็ต้องเสียชีวิตเนื่องจากความกันดาร และไข้มาลาเรีย (สมบุรณ์ เจริญกุล, สัมภาษณ์, 5 พฤศจิกายน 2555) สำหรับชาวจีนเชียงคำ ภาวะจำยอมนั้นไม่ต่างกับจีนพะเยา กล่าวคือต้องขายของไปจนเกือบหมด เรียกได้ว่าไปปงแต่ตัวเปล่าๆ (ชาญชัย ศรีผดุงกุล, สัมภาษณ์, 23 เมษายน 2555)

การเดินทางไปเมืองปงของคนจีนพะเยานี้ บางครอบครัวต้องเดินทางไปทั้งหมดเนื่องจากเป็นคนต่างด้าวทุกคน แต่บางครอบครัวก็ไปเฉพาะพ่อและลูกที่เกิดจากเมืองจีน เนื่องจากมีแม่เป็นคนพะเยา ส่วนการไปอยู่อาศัยที่ปง บางครอบครัวก็อยู่เพียงชั่วคราวแค่ครั้งปีแล้วจึงเดินทางต่อไปกรุงเทพฯ เช่นครอบครัวเอื้อหิรัญศักดิ์ บางครอบครัวเมื่ออยู่ 3 ปี รัฐบาลจอมพล ป. ก็แพ้สงครามโลกครั้งที่ 2 จึงกลับมาอยู่พะเยาตามเดิม แต่ก็มีจีนพะเยาหลายครอบครัวที่ตั้งรกรากอย่างถาวรที่ปง จนกลายเป็นจุดเริ่มต้นอันทำให้วิถีชีวิตของเมืองปงเปลี่ยนแปลงจากการทำเกษตรเพื่อการเลี้ยงชีพ มาเป็นการเกษตรเพื่อการค้า (เจียมศักดิ์ เทพวิไล, 2555 : 10)

โรงเรียนและบ้าน : ความเป็นจีนที่กลับมา (2488-2490)

ภายหลังจากการสิ้นสุดของสงครามโลกครั้งที่ 2 นโยบายต่อคนจีนสยามของรัฐบาลไทยก็เปลี่ยนไป เนื่องจากไทยเกือบเป็นผู้แพ้สงครามจากการเลือกข้างญี่ปุ่นของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม

⁵ ปี พ.ศ. 2495 ได้มีพระราชบัญญัติเปลี่ยนแปลงเขตจังหวัด โดยการโอนอำเภอบึง มาขึ้นกับจังหวัดเชียงราย ต่อมาในปี พ.ศ. 2520 เมื่อมีพระราชบัญญัติก่อตั้งจังหวัดพะเยา จึงมีการแยกอำเภอบึง ออกรวมเป็นจังหวัดพะเยา

ท่าทีที่ดีขึ้นของรัฐบาลไทยต่อความเป็นจีนในไทยจะเห็นได้จากการกลับมาอีกครั้งของคลื่นชาวจีนแผ่นดินใหญ่ที่เข้ามาในประเทศไทย เช่น กรณีอาม่าแห่งวัย แซ่โค้ว ซึ่งเข้ามาในปี 2489 และอาแปะสมพงษ์ ศรีสกุล ที่กลับมาเมืองไทยอีกครั้งในปี 2490, การยกเลิกเขตหวงห้ามสำหรับคนต่างด้าว จนทำให้ชาวจีนพะเยาสามารถกลับเข้าพะเยาได้, ตลอดจนมีการเปิดสถานกงสุลจีนอย่างเป็นทางการที่กรุงเทพฯ เชียงใหม่ ปากน้ำโพ นครราชสีมา และสงขลา ในปี 2489 นอกจากนั้น โรงเรียนจีนที่เคยปิดไปอย่างมากมาย ก็กลับมาเปิดใหม่อีกครั้ง ซ้ำยังมีจำนวนมากกว่าเดิม คือรวมทั้งหมดกว่า 400 แห่งทั่วประเทศในปี 2490 โดยสองโรงเรียนที่เปิดใหม่ก็คือโรงเรียนจีนที่พะเยาและเชียงคำ

การเปิดโรงเรียนจีนในแต่ละท้องที่ในไทย เป็นผลมาจากปัจจัยหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นปัจจัยในด้านการทูต ที่ทูตจีนในสมัยนั้นเข้ามาเจรจากับรัฐบาลไทยเพื่อส่งเสริมและไม่ขัดขวาง ปัจจัยในด้านการส่งเสริมจากคนจีนที่กรุงเทพฯ ที่เรียกรูเงินกันได้ถึง 1 ล้านบาท เพื่อให้โรงเรียนจีนในประเทศไทยสามารถตั้งตัวได้ (สกินเนอร์, 2548 : 288) นอกจากนั้นยังเป็นผลมาจากชาวจีนท้องถิ่นเองที่เล็งเห็นความสำคัญของการศึกษาจีน ดังกรณีการเกิดขึ้นของโรงเรียนหยกเฉียว ที่พะเยา

โรงเรียนหยกเฉียว ซึ่งแปลว่า การศึกษาของคนจีนที่ผ่านโพ้นทะเล เริ่มตั้งขึ้นในปี 2489 โดยผู้ริเริ่มคือ เจ้าแก้ว คนเยา (จีนไหหน่า) เจ้าของโรงขายไม้ ซึ่งเปิดสอนภาษาจีนให้กับลูกหลานคนจีนช่วง 5 โมงเย็น ถึง 2 ทุ่มอยู่ก่อนแล้ว เจ้าแก้ว คนเยา ได้ปรึกษากับเจ้าแก้วห่าน ส่วนต้น เจ้าของโรงแรมไทยประคอง โรงแรมแรกของเมืองพะเยา และเจ้าแก้วห่าน ลิ้มซึ้ง ผู้จัดการโรงสียุยพงหลง เกี่ยวกับการจัดสร้างโรงเรียน แล้วจึงนำเรื่องไปหารือกับคุณสวัสดิ์ มามงคผล (อาคิมโก), เจ้าแก้วปั๋ง ชัยตรุณ, คุณหมอพวน, และเจ้าของร้านเพชรสว่าง ตลอดจนเจ้าของโรงสีทั้ง 4 คือ ไทพงหลง, ยุยพงหลง, สุทธภักติ, และคุสุวรรณ จนในที่สุดก็สามารถจัดตั้งเป็นโรงเรียนได้ (วิรัตน์ ภูจินาพันธุ์ 2549 : 38)

ที่ตั้งของโรงเรียนหยกเฉียว คือที่ตั้งของสำนักงานไฟฟ้าส่วนภูมิภาคจังหวัดพะเยา แขวงวัดราชคฤห์ในปัจจุบัน โรงเรียนหยกเฉียวจะเปิดสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาลไปจนถึง ป. 4 โดยภาคเช้าสอนวิชาต่างๆเป็นภาษาไทย ส่วนภาคบ่ายเรียนภาษาจีน

โทษฐานที่เป็นจีน: ความแข็งแกร่งของรัฐบาลไทยต่อคอมมิวนิสต์ (2491-2500)

ภายหลังความเป็นประชาธิปไตยที่ไร้ระเบียบอยู่ 2 ปี ความขัดแย้งระหว่างฝ่ายอนุรักษนิยม (พรรคก้าวหน้า [เก่า] และพรรคประชาธิปไตย) กับพรรคการเมืองภายใต้ความนิยมในปรีดี พนมยงค์ (พรรคสหชีพ แนวร่วมรัฐธรรมนูญ และอิสระ) ก็สิ้นสุดลงด้วยการรัฐประหารในปี 2490 ของฝ่ายทหารที่สูญเสียอำนาจไปหลังเกือบเป็นผู้แพ้ในสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งหันมาจับมือกับฝ่ายอนุรักษนิยม ผลจากการรัฐประหาร แม้ว่าฝ่ายอนุรักษนิยมจะขึ้นมามีอำนาจ แต่ท้ายที่สุด คง อภัยวงศ์ นายกรัฐมนตรีก็ถูก “จี้” ให้ลาออกโดยคณะรัฐประหารได้เชิญ จอมพล ป. พิบูลสงคราม กลับมาเป็นนายกรัฐมนตรีอีกครั้งในปี 2491

แม้ว่าจอมพล ป. จะมีได้มีอำนาจเต็มเหมือนเมื่อครั้งครองอำนาจในช่วงแรก เนื่องจากอำนาจถูกแยกแบ่งไปยังผู้มีอิทธิพล 2 คนในคณะรัฐประหาร คือ พลเอกสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ แต่เมื่อประเทศจีนกลายเป็นคอมมิวนิสต์อย่างเต็มตัวในปี 2492 และไทยเลือกที่จะอยู่ข้างสหรัฐอเมริกาในห้วงสงครามเย็น นโยบายกีดกันและกลืนกลายความเป็นจีนจึงกลับมาอีกครั้ง เริ่มตั้งแต่การเพิ่มค่าธรรมเนียมคนต่างด้าวจาก 200 บาท เป็น 400 บาท, การปิดหนังสือพิมพ์และโรงเรียนจีนที่ต้องสงสัยและไม่ถูกระเบียบ, การบังคับให้โรงเรียนจีนมีการร้องเพลงชาติไทยทุกเช้า, การบังคับให้ครูใหญ่ต้องเป็นคนไทย, การออกพระราชบัญญัติต่อต้านคอมมิวนิสต์, และการฟื้นฟูเขตหวงห้ามคนจีนในเขตภาคใต้ จนนำมาสู่การจับกุม คุ่มขัง และเนรเทศซึ่งหลายรายไม่มีหลักฐานเพียงพอ และไม่มีการนำมาให้การต่ออัยการแต่อย่างใด (สกินเนอร์, 2548 : 334-341)

สำหรับคนจีนพะเยาเท่าที่พอสืบทราบมา พบว่ามีผู้ที่โดนเรียกไปสืบสวนคือ อากงเซ็งเอ็ก แซ่หาน เนื่องจากลูกชายซึ่งเรียนหนังสือที่จีนส่งจดหมายกลับมา และมีผู้ที่ถูกจับด้วยข้อหาคอมมิวนิสต์อยู่ 3 ราย ได้แก่หนึ่ง คนขายหนังสือพิมพ์จีน ชาวจีนผู้นี้ถูกส่งตัวไปกรุงเทพฯ และสุดท้ายก็ถูกปล่อยตัว สอง เหม็กเตี่ยว แซ่เตาะ ครูสอนหนังสือจีนและสาม เหมียบป่อ แซ่อ้อ ยี่บัวชายของเล่นและเสื้อผ้า ผู้โดนใส่ร้ายจากชาวจีนด้วยตัวเอง แต่เป็นจีนก๊กมินตั๋ง ทั้งนี้ คนที่สองและสามถูกส่งไปเมืองจีนในปี 2495 และไม่ได้กลับมาเมืองไทยอีกเลย โดยเหมียบป่อ แซ่อ้อ นั้นทำงานและอาศัยอยู่ที่กวางเจา (ซูเดซ เอื้อยั้งค์กั๊, สัมภาษณ์, 3 พฤษภาคม 2555)

นอกจากนั้น จากการออกประกาศของกระทรวงมหาดไทยปี 2493 ที่ว่าด้วย หากใครประสงค์จะไปเรียนเมืองจีนต้องกลับมาก่อนอายุครบ 21 ปี ยังทำให้พี่น้องของอาแปะชาญชัย ศรีผดุงกุล เจ้าของร้านชาญชัย อ.เชียงคำ 2 คน ตกค้างอยู่ที่ฮ่องกง ไม่สามารถกลับมาเมืองไทยได้ (ชาญชัย ศรีผดุงกุล, สัมภาษณ์, 23 เมษายน 2555)

ไม่เพียงเท่านั้น ในช่วงที่รัฐบาลมีกฎหมายและนโยบายต่อคนจีนในทางลบ ยังเอื้อให้เกิดช่องว่างในการขูดรีดชาวจีนอีกด้วย ดังกรณีเถาแก่ใหญ่คนหนึ่งของเมืองพะเยาที่โดนกลั่นแกล้งว่าไม่รักชาติไทย จากการใช้ด้ามไม้ไผ่ทำเสาธง เขาจึงต้องไปคุกเข่าหน้าสถานีตำรวจ (เกรียงศักดิ์ ชัยตรุน, สัมภาษณ์, 2 ธันวาคม 2555)

สำหรับโรงเรียนหยกเขียวก็เช่นกันที่ไม่พ้นการถูกปิดในปี 2497

เมื่อกลับแผ่นดินใหญ่ไม่ได้ ครั้นจะเป็นเงินต่อไปก็ไปไม่ถึง

ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 คนจีนสยามตกอยู่ในภาวะกลืนไม่เข้าคายไม่ออก เนื่องจากในด้านหนึ่ง เมื่อเมืองจีนกลายเป็นคอมมิวนิสต์และเกิดการปฏิวัติวัฒนธรรม ความแตกต่างทางชนชั้นสถานะจึงกลายเป็นปัญหา และเมื่อคนจีนโพ้นทะเลมักจะเป็นผู้ที่มีเงินส่งกลับบ้านเกิดที่แผ่นดินใหญ่ การขูดรีดจากเจ้าหน้าที่คอมมิวนิสต์ที่ฉ้อราษฎร์จึงเกิดขึ้น (สกินเนอร์, 2548 : 333) ส่วนในอีกด้านหนึ่ง อัตลักษณ์ของความเป็นจีนในประเทศไทยก็ยังไม่เป็นที่ยอมรับจากรัฐ

บนทางเลือกที่ต้องเสียทั้ง 2 ทาง ชาวจีนสยามและจีนพะเยาโดยมากเลือกที่จะอยู่เมืองไทยต่อไป การตัดสินใจนี้ ตรงข้ามกับภาพฝันครั้งเพิ่งออกเดินทางมาจากแผ่นดินใหญ่อย่างสิ้นเชิง เราจะเห็นภาพชีวิตนี้ได้จากชีวิตของคุณหลวงพิสิฐกัยกร ซึ่งอาจ ชัช พิสิฐกุล บุตรชาย เล่าว่า

“แต่ไม่เคยที่จะอยู่เมืองไทยไปตลอด แม้ว่าจะช่วยพัฒนาเศรษฐกิจเมืองพะเยาและพานไปเยอะ เพราะลูกชาย หลานชาย แกล้งไปเรียนที่เมืองจีนหมด ไม่คิดจะให้กลับมาด้วย เพียงแต่ว่าญี่ปุ่นมาบุกจีน สะพานคอนกรีตใหญ่ข้างบ้านก็โดนระเบิด หลังจากนั้นก็ไม่สามารถกลับไปได้อีก” (ชัช พิสิฐกุล, สัมภาษณ์, 22 พฤษภาคม 2556)

การตัดสินใจที่จะอยู่เมืองไทย มาพร้อมกับการสูญเสียอัตลักษณ์ความเป็นจีน อันเป็นผลมาจากนโยบายกลืนกลาย ชาวจีนพะเยาเมื่อกลับมาจากอำเภอปง จังหวัดน่าน หรือจังหวัดอื่นๆ ป้ายชื่อร้านของพวกเขา จากเดิมที่เขียนเป็นภาษาจีนก็ถูกเปลี่ยนเป็น

ภาษาไทย ไม่เว้นแม้แต่ชื่อโรงเรียนหยกเฉียว ก็ถูกเปลี่ยนเป็น “พะเยาศึกษา” เพื่อให้สามารถเปิดใหม่ได้ ชาวจีนพะเยาส่วนใหญ่ จากเดิมที่ไม่เปลี่ยนสัญชาติ สุดท้ายก็ต้องยอมเปลี่ยนเป็น “เชื้อชาติจีน สัญชาติไทย” ส่วนชื่อแซ่ก็ต้องเปลี่ยนเป็นชื่อสกุลแบบไทย เพื่อสะดวกในการทำนิติกรรม นอกจากนั้น ในช่วงหนึ่ง คนจีนพะเยา ซึ่งเป็นเจ้าของธุรกิจ ยังถูกบังคับให้ไปเรียนหนังสือไทยที่วัดศรีอุโมงค์คำ หลังจากปิดร้านแล้วอีกด้วย (ชูเดช เอื้อหยิ่งศักดิ์, สัมภาษณ์, วันที่ 3 พฤษภาคม 2555)

ความพยายามคงรักษาความเป็นจีนไว้

ภายใต้การบังคับให้กลายเป็นไทย มีชาวจีนพะเยาส่วนหนึ่งพยายามแอบจุกเทียนแห่งความเป็นจีนไว้ท่ามกลางสายฝน แม้ว่ามันจะดับลงในที่สุด แต่แสงเทียนในวันนั้น ก็ตรึงใจลูกหลานจีนในครั้งนั้นจนถึงวันนี้

แสงเทียนที่ว่าก็คือความพยายามในการคงรักษาความเป็นจีนไว้ผ่านการยอมเปลี่ยนชื่อโรงเรียนหยกเฉียว เป็น “พะเยาศึกษา” และเปลี่ยนชื่อผู้ถือใบอนุญาตเป็น คุณบุญดี สุทธภักติ บุตรชายคุณหลวงศรีนครานุกุลแทน^๑ เพื่อให้โรงเรียนเปิดได้ แล้วก็แอบสอนภาษาจีนมากกว่าเกณฑ์ที่ทางการอนุญาต (เมื่องกวง แซ่ล้อ, สัมภาษณ์, 15 มีนาคม 2555) นอกจากนั้นเมื่อทางการกำหนดให้โรงเรียนจีนเปิดสอนได้ถึงเพียงชั้น ป.4 ชาวจีนพะเยาก็เปิดโรงเรียนพะเยาวิทยา สอนในระดับชั้น ป.5- ป.7 เพื่อแอบสอนภาษาจีนในระดับที่สูงขึ้น (สมบุรณ์ เจริญกุล, สัมภาษณ์, 5 พฤศจิกายน 2555) ไม่เพียงการเปิดโรงเรียนแอบสอนภาษาจีนในพื้นที่ แต่ชาวจีนพะเยาและเชียงค้ายังส่งลูกหลานของตนเองไปเรียนโรงเรียนจีนขนานแท้ เช่นที่ต๋อยแม่สลอง ดังกรณีของ อาม่าเท่งงั่วย แซ่ไค้วที่ส่งลูกชายไป, กรณีของเหล่าซือซุง แซ่เจ้า ซึ่งเคยส่งไปเรียนฮองกง และกรณีของอาทงชูเดช เอื้อหยิ่งศักดิ์และพี่ชายของครูสมบุรณ์ เจริญกุล ซึ่งเคยส่งไปเรียนที่เมืองจีน เป็นต้น

ไฟไหม้ตลาดพะเยาครั้งที่ 1 ปี 2505

หากนับสาเหตุของการเดินทางเข้ามาสยาม ไม่ว่าจะเป็นเพราะความยากจน แห้งแล้ง ญี่ปุ่นบุกแผ่นดินใหญ่ และภาวะสงครามกลางเมืองเป็นเคราะห์ครั้งที่ 1 เคราะห์ครั้งที่ 2 ของชาวจีนพะเยาคือการถูกบังคับให้โยกย้ายออกนอกพื้นที่พะเยาและเชียงคำ

^๑ ครูวิริต ภูจินาพันธ์ (ครูเทา) เล่าว่า หลวงศรีนครานุกุลได้แนะนำให้ไปพบกับ คุณเปี่ยม บุญยะโชติ ลูกเขยของคุณหลวงซึ่งเป็นเลขาของจอมพล ป. พิบูลสงคราม พร้อมกับเปลี่ยนชื่อโรงเรียน (วิริต ภูจินาพันธ์, 2549 : 38)

ในปี 2486 เคราะห์ครั้งที่ 3 ก็คือการกลับแผ่นดินใหญ่ไม่ได้ ซ้ำยังถูกเหยียดหยามจากปัญหาชนกลุ่มน้อย จีนคอมมิวนิสต์ ซึ่งเป็นถึงปัญหาความมั่นคงระดับชาติ เคราะห์ซ้ำกรรมซ้ำต่อกันมา ครั้งที่ 4 ก็คือการเกิดไฟไหม้ที่ตลาดพะเยา แม้ว่าจะไม่มีใครเสียชีวิต แต่ก็ยังเป็นอีกครั้งที่น้ำพักน้ำแรงของการสร้างเนื้อสร้างตัวกว่า 15 ปี หลังอพยพกลับจากปางต้องกลับมาเริ่มต้นใหม่ ณ จุดต่ำสุดอีกครั้ง

หลังจากบ้านเรือนร้านค้าถูกไฟเผา ชาวจีนพะเยาบางคนได้ใช้ชีวิตในเมืองและบ้านของคนรู้จักบริเวณหนองระบู่เป็นที่พักพิงชั่วคราว แต่โดยมากจะทำเพิงพักอยู่ที่เวียงแก้ว โดยมีนายอำเภอในขณะนั้น คือ คุณจรูญ ณะสังข์ ได้ขอข่าวสารจากคนพื้นเมืองรอบพะเยามาเลี้ยง (วิมล ปิงเมืองเหล็ก, สัมภาษณ์, 30 พฤศจิกายน 2555) นอกจากนั้นคหบดีชาวจีนที่ไม่ได้รับผลกระทบจากไฟไหม้ก็ยื่นมือเข้าช่วยเหลือด้วย เช่น โรงสีข้าวต่างๆ และแม่เลี้ยงทองคำ อันตระกูล ลูกสาวของเจ้าแก้งโรงสียุยพงหลง ซึ่งได้ตั้งโต๊ะแจกอาหาร (สมบุญ เจริญกุล, สัมภาษณ์, 5 พฤศจิกายน 2555)

ภายหลังจากเหตุการณ์ไฟไหม้ นายอำเภอได้จัดพื้นที่ขายของให้กับคนจีนผู้ได้รับผลกระทบบริเวณเวียงแก้วเป็นเวลา 2 ปี เพื่อรอการฟื้นฟูตลาด แต่ก็มีชาวจีนพะเยาบางคนเดินทางไปตั้งถิ่นฐานใหม่ที่ลำปาง เชียงใหม่ และเชียงราย

ไฟไหม้ นอกจากนำมาซึ่งความเสียหายของทรัพย์สินและเงินทองแล้ว ยังนำมาซึ่งความเศร้าสลดทางจิตใจ ดังนั้นชาวจีนพะเยาจึงร่วมแรงร่วมใจกันสร้างแท่นบูชาปุงเถางมา และเจ้าแม่ทับทิม สิ่งศักดิ์สิทธิ์ของชาวจีนแต้จิ๋ว แคะ และไหหน่าไว้ที่โรงเรียนประชาบำรุง (โรงเรียนหยกเหียวและโรงเรียนพะเยาศึกษาเดิม) เพื่อเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจต่อไป

ไฟไหม้ตลาดเชียงคำ ปี 2510

ไฟไหม้ครั้งนี้ ความเสียหายเทียบเท่าไฟไหม้ตลาดพะเยา กล่าวคือ ชาวจีนเชียงคำต่างล้มละลายกันไปหมด หลายคนต้องใช้นี้ไปอีกเป็น 10 ปี นอกจากจะเสียหายทางเศรษฐกิจแล้ว ชาวจีนผู้เป็นพ่อค้าใหญ่แห่งเมืองเชียงคำอย่างน้อยหนึ่งคนยังต้องมองเพลิงไหม้ธุรกิจของตนเองจากในคุก กล่าวคือ ในช่วงที่คอมมิวนิสต์ยังเป็นภัยคุกคามหนักในสายตาของรัฐบาลไทย การสอดส่องของตำรวจและทหารไทยจึงมีอยู่อย่างเรื่อยๆ ซึ่งบางครั้งก็เป็นการเข้าใจผิด เช่นกรณีพบกล่องใบหนึ่งบนดอยคอมมิวนิสต์ เขียนชื่อร้านค้าชาวจีนในเชียงคำไว้ ตำรวจจึงจับกุมพ่อค้าใหญ่ท่านนี้ เมื่อถูกคุมขังอยู่ 7 วัน

ไฟไหม้ตลาด แต่หลังจากนั้นอีกหลายเดือน เมื่อไม่มีหลักฐานเพียงพอ จึงได้รับการปล่อยตัว (นฤดม วิศิฐศรีศักดิ์, สัมภาษณ์, 23 เมษายน 2555)

เพลิงไหม้ครั้งนั้นต้นเพลิงมาจากโรงแรมนายด่วนตรงบริเวณหัวแยก แล้วลามมาถึงตลาดโดยไหม้เกือบหมดเนื่องจากบ้านเรือนร้านค้าทำด้วยไม้ แม้ว่าจะไม่มีใครเสียชีวิต แต่ทางการก็ไม่สามารถหาต้นสายปลายเหตุและผู้กระทำผิดได้ คุณชาญชัย ศรีผดุงกุล เล่าว่า เมื่อมูลนิธิรือเปเต็กตั้งรู้ ก็ได้มาตั้งโรงงานแจกเงินคนละร้อย หากครอบครัวมีกันอยู่ 5 คนก็ได้ 500 บาท (ชาญชัย ศรีผดุงกุล, สัมภาษณ์, 23 เมษายน 2555)

ไฟไหม้ตลาดพะเยา ครั้งที่ 2 ปี 2511

จากเดิมที่บ้านเรือนร้านค้าสร้างขึ้นจากไม้แล้วเกิดไฟไหม้ การบูรณะตลาดครั้งใหม่ บ้านเรือนร้านค้าจึงถูกสร้างในลักษณะกึ่งปูนกึ่งไม้ แต่ก็เกิดเพลิงไหม้อีกครั้งจนได้ อย่างไรก็ตาม ไฟไหม้ครั้งนี้อาจไม่นับเป็นเคราะห์ซ้ำกรรมซ้ำต้อนของชาวเงินพะเยาแต่อย่างใด เนื่องจากว่ากันว่า ความเข็ดขยาดของไฟไหม้ครั้งก่อน ทำให้ชาวเงินพะเยาต่างทำประกันอัคคีไฟไว้ เมื่อประกอบกับข้อเท็จจริงที่ว่าตลาดกำลังจะเปลี่ยนเจ้าของ ชาวเงินเกรงว่านอกจากจะต้องย้ายที่อยู่ร้านค้าแล้ว ยังจะไม่มีเงินซื้อหรือเช่าร้านจากเจ้าของคนใหม่อีก จึงมีการประท้วงเกิดขึ้น และเมื่อเกิดไฟไหม้ขึ้นมาอย่างไม่รู้สาเหตุ จึงนับว่ากลายเป็นผลดีมากกว่าผลเสีย เพราะพวกเขาสามารถนำเงินที่ได้จากประกันนี้มาซื้อ เช่า หรือเช่า ตักได้ใหม่ (ดำรัส เอื้อหยังศักดิ์, สัมภาษณ์, 8 พฤษภาคม 2556)

“เจ๊ก” กับการกลืนกลาย: วาทกรรม ความรุนแรงทางวัฒนธรรมและความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์

การอพยพไล่ชาวเงินออกจากพื้นที่ทางความมั่นคงและเศรษฐกิจ การจับกุมคุมขัง เนรเทศ และการปิดกั้นไม่ให้คนจีนที่เกิดในไทยแล้วไปเรียนเมืองจีนกลับมาเมืองไทย (หากอายุเกิน 21 ปี) ตลอดจนการขัดขวางมิให้คนจีนโพ้นทะเลในไทยกลับแผ่นดินใหญ่ ด้วยนโยบายของรัฐ จนทำให้ครอบครัวชาวเงินโพ้นทะเลต้องพลัดพรากแยกห่างจากกันคนละรัฐ และหลายครอบครัวติดต่อกันไม่ได้ นับว่าเป็นความรุนแรงทางตรง หรือความรุนแรงที่ก่อให้เกิดการพลัดพราก และความรุนแรงเชิงโครงสร้าง หรือความรุนแรงที่เกิดจากนโยบายรัฐ

อย่างไรก็ตาม มีความรุนแรงอีกชนิดหนึ่ง ซึ่งแม้ไม่เห็นได้ชัดเจน แต่ก็กระทบสันติสุขเตือนถึงระดับจิตใจและรากเหง้าความเป็นชาติพันธุ์จีน นั่นก็คือความรุนแรงที่

เรียกว่า ความรุนแรงทางวัฒนธรรม และความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์ ซึ่งเกิดจากการสร้างวาทกรรมว่าด้วยเจ๊ก (ดูความหมายของความรุนแรงทั้งสองประเภทใน ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, 2549 : 53-56 และ สุนทร สุขสรายุจิต, 2551 : 15-17)

ความรุนแรงทางวัฒนธรรมในที่นี้ก็คือ มุมมองและอุดมการณ์ของชาวไทยทั่วไปต่อชาวจีนในไทย ไม่ว่าจะเป็นภาพแสดงแทน (representation) ของการเป็นนายทุน พ่อค้าคนกลางชาวต่างด้าวหน้าเลือด และคอมมิวนิสต์ ฯลฯ ส่วนความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์ก็คือการที่ชาวจีนยอมรับภาพแสดงแทนข้างต้นว่าเป็นความจริง จนก่อให้เกิดปฏิกิริยาในแง่ลบ เช่น การไม่สืบทอดความเป็นจีนสู่ลูกหลาน และการไม่ยอมรับความเป็นจีนของตนเองผ่านการไม่พูด ไม่ปฏิบัติตามประเพณีจีน กระทั่งรังเกียจและดูถูกความเป็นจีนของจีนผู้นั้น ดังกรณีของผู้นำประเทศ เช่น จอมพล ป. พิบูลสงคราม และหลวงวิจิตรวาทการ หรือนักวิชาการอย่างอาจารย์พลกูร อังกินันทน์⁷ ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นคนไทยเชื้อสายจีน เป็นต้น

ทั้งนี้ ความรุนแรงข้างต้นล้วนเป็นผลมาจากการสร้างวาทกรรมว่าด้วยชาวจีน แม้ว่าจะมีส่วนที่จริงบ้างในชาวจีนสยามบางราย หรือหลายราย แต่ก็ไม่นับว่าเป็นทั้งหมด กระนั้นวาทกรรมกลับเหมารวม (generalized) และปิดป้ายฉลาก (labeling) ราวกับว่าคนจีนในไทย หรือ “เจ๊ก” ทั้งหมดเป็นอย่างนั้น

วาทกรรมจะทำงานผ่านระบบของความรู้และความจริง ซึ่งสร้าง จองจำ และผลิตซ้ำเอกลักษณ์อันจำกัดจำเขี่ยให้กับกลุ่มคน สังคม หรือที่ประเด็นแนวคิดหนึ่งในลักษณะเป็นอื่น โดยผู้คนต่างยอมรับว่ามันเป็นจริง เป็นธรรมดา และเป็นธรรมชาติตามเช่นนั้น (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2549) ผู้เขียนเป็นลูกหลานชาวจีนคนหนึ่งที่เกิดอยู่ภายใต้วาทกรรมดังกล่าว แม้ว่าประเด็นเรื่องคอมมิวนิสต์จะจางหายไปจากประเด็นปัญหาความมั่นคงของไทยในช่วงต้นทศวรรษที่ 2530 แล้วก็ตาม แต่ภาพของการเป็นพ่อค้าคนกลางหน้าเลือด ดาตี ผิวขาว พุงพลุ้ย พูดไม่ชัด ซึ่งมักจะรีดนาทาเร้นเกษตรกรชาวไทย ก็ยังคงเป็นภาพแสดงแทนชาวจีนในละครโทรทัศน์ ในภาพยนตร์ และแม้กระทั่งในแบบเรียนชั้นประถมในหลักสูตรปี 2521 เมื่อประกอบกับสังคมวัยเยาว์

⁷ จากผลงานเรื่อง บทบาทชาวจีนในประเทศไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2515 ซึ่งมองในมุมนโยบายไทยในขณะนั้นแล้วย้อนไปมองเหตุการณ์ในช่วงรัชกาลที่ 5 ทั้งนี้ นามสกุลอังกินันท์ มีต้นสกุลก็คือ ต้นบุญเทียม อังกินันท์ (2433-2493) ผู้นำชาวจีนไหหลำชาตินิยมก๊กมินตั๋งในสยาม ผู้แปลหนังสือของซุนยัตเซ็นเป็นภาษาไทยและใช้คำว่า “ลัทธิไตรราษฎร์” เป็นคนแรก โปรดดู เออิจิ มูราชิม่า, 2539 : 19.

ที่มีการล้อ แจก ในทางผิวบางและอ่อนแอ ทั้งหมดจึงทำให้ผู้เขียนปฏิเสธการสอนพูดจีนจากผู้เป็นพ่อ แม้กระทั่งน้องชายของผู้เขียนเอง เมื่อขึ้นชั้นประถมก็ไม่ยอมใช้คำว่า “ป๊าป๊าและหม่าม้า” ใดๆที่เรียกมาตั้งแต่หัดพูดได้ นอกจากนั้นผู้เขียนยังจำได้ว่าตัวเองชอบออกไปตากแดดเป็นประจำเพื่อให้ผิวบางและขาวอันเป็นคุณสมบัติของความเป็นจีนอย่างหนึ่งนั้นหายไป

สร้างบ้าน แปงเมือง เยือนถิ่น พื้นความเป็นจีน

แม้ว่าในทางสังคม วัฒนธรรม และการเมือง ความเป็นจีนจะมีความเป็นอื่นและเป็นรอง แต่ในทางเศรษฐกิจ ถึงแม้จะล้มกระทั้งละลายอยู่หลายครั้ง กระนั้นการตั้งหน้าตั้งตาทำงาน สะสมเพิ่มทุนทรัพย์สิน การมีคติพจน์ว่าด้วยความขยันขันแข็ง และการมี “หัวใจ” ตลอดจนเครือข่ายทางการค้าขาย ชาวจีนในไทย หรือชาวจีนพะเยาก็ยังคงครองสถานะนำในทางเศรษฐกิจได้อยู่ หรือพูดอีกทางหนึ่งก็คือยังคงเป็นชาวจีนที่ขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศและพะเยา กระทั่งเมื่อปัญหาคอมมิวนิสต์ยุติลงภายหลังนโยบาย 66/2523 ในรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ชาวจีนโพ้นทะเลในไทยจึงได้โอกาสในการกลับ “บ้านเกิด” อีกครั้ง

แม้โพ้นทะเลคือบ้านตาย แต่แผ่นดินใหญ่ก็คือบ้านเกิด

ดังที่ได้กล่าวมาในบทก่อนหน้านี้ว่า ในที่สุด ชาวจีนพะเยาก็เลือกที่จะอยู่ในแผ่นดินไทย แทนที่จะกลับแผ่นดินใหญ่ อันเนื่องมาจากทั้งสภาพแผ่นดินเกิดที่ยังคงยากจนข้นแค้น ปกครองด้วยระบอบคอมมิวนิสต์ ในขณะที่แผ่นดินไทย แม้จะปิดกั้นเรื่องความเป็นจีน แต่ก็ยังคงเปิดกว้างให้การเติบโตทางธุรกิจ นอกจากนั้น ชาวจีนพะเยาก็มีครอบครัว ลูกและหลานมากมายแล้วในเมืองไทย

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากยังคงสำนึกในบุญคุณแผ่นดินเกิด และยังมีญาติพี่น้องที่เมืองจีน ชาวจีนพะเยาจึงยังคงติดต่อไปมาหาสู่บ้างเมื่อมีโอกาส เช่น กรณีของอากเมียงกวง แซ่ลื้อ ที่ส่งเสื้อผ้าเก่าไปให้

“สมัยก่อนเขายกบอกว่าถ้าได้เสื้อผ้าเก่าจากเมืองไทยถือว่าสุดยอดแล้ว”

นอกจากนั้น อากเมียงกวง ยังแอบกลับไปที่ดินใหญ่ตอนที่ไทยกับจีนยังไม่เปิดความสัมพันธ์กันโดยการซื้อทัวร์ไปได้หัวนและไปฮ้องกง “พอถึงที่ฮ้องกง เราก็ซื้อทีวี จักรยานไปให้ญาติ เป็นทัวร์เยี่ยมญาติไป”(เมียงกวง แซ่ลื้อ, สัมภาษณ์, 15 มีนาคม 2555)

หรือกรณีของอาแปะสมพงษ์ ศรีสกุลที่ได้รับจดหมายจากบ้านเกิดที่เกาะไผ่น้ำว่า “ไม่มีน้ำตาลและน้ำมันหมู” อาแปะจึงต้องส่งน้ำตาลไปให้ (สมพงษ์ ศรีสกุล, สัมภาษณ์, 7 มกราคม 2555) นอกจากนั้นก็ยังมีบางคนที่ส่งเงินไปพัฒนาเมืองเกิดในด้านต่างๆ ดังเช่น อากงม่วยกี แซ่ลื้อ แห่งเมืองเชียงคำ ที่ส่งเงินเป็นหมื่นๆ ให้กับราชการจีนเพื่อพัฒนาประเทศ (อรวรรณ เศรษฐสมบุญ, สัมภาษณ์, 7 กุมภาพันธ์ 2556) อากงเซียงเย็ก แซ่ท่าน ที่ส่งเงินไปสร้างโรงเรียนที่เกาะไผ่น้ำ (สมบุญ เจริญกุล, สัมภาษณ์, 5 พฤศจิกายน 2555) ตลอดจน แม่เลี้ยงทองคำ ฮั่นตระกูลและเจ้าแก้วแก่น ฮั่นตระกูล ผู้เป็นพ่อ เจ้าของโรงสีทุ่งพวงและโรงเลื่อยจักรไทยวัฒนา ก็ส่งเงินไปเดินสายไฟฟ้า และสร้างสะพานสาธารณะที่เกาะไผ่น้ำ (โรงเรียนประชาบำรุง, 2549 : 12) เป็นต้น

เท่งจ้วย แซ่ไคว่ กับ “ค่าใช้จ่ายซื้อ”

อาม่าเท่งจ้วย แซ่ไคว่ กลับเมืองจีนครั้งแรกเมื่อปี 2529 หลังจากมาอยู่เมืองไทยได้ 40 ปี เหตุผลของความสามารถในการกลับไปเมืองจีนได้มีอยู่อย่างน้อย 2 ประการ คือ

หนึ่ง ปัญหาคอมมิวนิสต์ในไทยทุเลาเบาลง หลังจากการสิ้นสุดลงของการปฏิวัติวัฒนธรรม^๖ ในปี 2520 ตามมาด้วยการเปิดประเทศจีนในปี 2521 พร้อมกับคอมมิวนิสต์ในไทยพ่ายแพ้จากนโยบาย 66/2523 ของรัฐ^๗

สอง อาม่าเท่งจ้วยในวัย 60 ปี มีฐานะเงินทองเหลือเก็บแล้ว อาม่าเท่งจ้วยเดินทางไปเมืองจีนโดยการซื้อทัวร์ไปเที่ยว แต่เมื่อถึงเมืองซัวเถา อาม่าเท่งจ้วยและเพื่อนซึ่งตั้งใจกลับไปเยี่ยมบ้านเกิด ก็ปลีกตัวออกจากคณะพร้อมกับเบิกเงินจำนวน 7,000 บาทจากเจ้าหน้าที่นำทัวร์ เพื่อนำเงินนั้นไปมอบให้กับญาติที่ยังยากจนอยู่ เงินก้อนดังกล่าวเป็น “ค่าใช้จ่ายซื้อรถมอเตอร์ไซด์และโทรทัศน์” ซึ่งนักท่องเที่ยวมีสิทธิ์ซื้อจากเมืองไทยไปเมืองจีน แต่หากนักท่องเที่ยวไม่ต้องการ บริษัททัวร์ก็จะขอใช้ซื้อ เพื่อนำรถและโทรทัศน์ไปขายที่เมืองจีน ซึ่งได้ราคาว่าเมืองไทย

เมื่ออาม่าเท่งจ้วยเดินทางถึงบ้านเกิดแล้ว อาม่าเล่าให้ลูกสาวที่เมืองไทยฟังภายหลังว่า ตนเองเห็นแม่ยืนรออยู่จึงรีบวิ่งเข้าไปกอด ร้องไห้ร้องไห้คิดถึงแม่อู่นาน แต่พักใหญ่ หญิงที่ตนเองกอดก็พูดขึ้นมาว่า อ้าวเป็นพี่สาวลื้อ มิใช่แม่ แม่ตายไปแล้ว

^๖ คือการเปลี่ยนประเทศเป็นสังคมนิยมเต็มรูปแบบโดยใช้วิธีการรุนแรง ไม่ว่าจะเป็นการฆาตกรรมชนชั้นนายทุน ทำลายหนังสือวัดวาอารามต่างๆ ตลอดจนการจัดตั้งกลุ่ม Red Guard เพื่อกำจัดผู้ที่ไม่เห็นด้วย เป็นต้น

^๗ คือคำสั่งนายกรัฐมนตรีที่ 66/2523 ในรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เพื่อเอาชนะคอมมิวนิสต์ทางการเมือง มีใช้ทางการทหารดังที่เคยปฏิบัติมาก่อนหน้า ผ่านการนำมวลชนที่เข้ากับฝ่ายคอมมิวนิสต์กลับมาเป็นฝ่ายรัฐแทน ทั้งจากการไม่เอาผิดและปฏิบัติต่อคอมมิวนิสต์ด้วยความเคารพและให้เกียรติ

เรื่องตลกเศร้านี้เป็นเรื่องราวของชาวจีนโพ้นทะเลหลายครอบครัว เนื่องจากหลังจากออกบ้านมาหลายสิบปี สร้างกิจการ สร้างฐานะจนเติบโต แต่เมื่อกลับไปบ้านเกิดกลับพบว่าคนสำคัญของชีวิตตนเองต่างล้มหายตายจากไปตามกาลเวลาโดยที่ตนเองไม่รู้มาก่อนเลย

ครูถั่ง กับถุงเสื้อผ้า

ครูถั่งในฐานะอดีตทหารก๊กมินตั๋ง เดินทางเข้ามาในประเทศไทยตั้งแต่ปี 2488 และใช้จดหมายติดต่อกับทางบ้านซึ่งมีพ่อ แม่ พี่และน้องรวม 5 คน เรื่อยมา แต่ในช่วงปี 2508 – 2515 ไม่ได้ติดต่อกัน เนื่องจากน้องชายและน้องสาวเขียนจดหมายมาว่า

“พี่ไม่ต้องเขียนจดหมายมาแล้ว เพราะเขา (คอมมิวนิสต์) จะมาหาเรื่องเรา”

กระทั่งปี 2523 ครูถั่งในฐานะผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์จีนในไทยจึงได้เดินทางกลับแผ่นดินใหญ่ ไปสัมภาษณ์ ตั้งเสียผิง ผู้นำจีนที่ครูถั่งนิยามว่า “เป็นคอมมิวนิสต์ที่หัวประชาธิปไตย” แล้วได้ประโยคเด็ดว่า “ก๊กมินตั๋ง หรือ คอมมิวนิสต์ หากรักษากี้อยู่ด้วยกันได้” นอกจากนั้นยังได้ถือโอกาสกลับไปเยี่ยมบ้านเกิด ซึ่งครูถั่งพบว่าพ่อแม่ได้เสียไปแล้ว ส่วนพี่สาว น้องชาย และน้องสาวก็ต่างไม่มีเสื้อผ้าดีๆ ใส่ ต้องปะชุนแล้วปะชุนอีก

น้องชายเล่าให้ครูถั่งฟังว่า พวกเขาถูกแบ่งให้ไปทำงานเป็นกองๆ กองนี้ทำนา กองนี้ทำโรงงาน กองนี้เป็นทหาร ไม่ค่อยมีโรงงานผ้า มีแต่โรงงานอาวุธและรถยนต์โดยพวกเขาจะได้รับค่าตอบแทนที่เป็นผ้าเพียงคนละ 4 เมตรต่อปี ส่วนเงินเดือน ตำแหน่งไหนก็ได้เพียง 3-4 หยวนเท่านั้น

หลังจากนั้นเมื่อกลับมาเมืองไทย ครูถั่งจึงส่งผ้าทางไปรษณีย์ไปให้ทีละ 3 เมตร โดยใส่ถุงไปเดือนละถุง การที่ต้องใส่ถุงเล็กๆ ทะยอยส่ง และส่งให้เป็นผ้า เนื่องจากเคยส่งไปเป็นกระสอบเสื้อผ้าเก่า ปรากฏว่าเข้าเมืองจีนไม่ได้ เนื่องจากเมืองจีนอ้างว่ากลัวเชื้อโรค

อย่างไรก็ตาม หลังจากปี 2528 น้องๆ ของครูถั่งก็เขียนจดหมายมาบอกว่าไม่ต้องส่งไปแล้ว เนื่องจากเศรษฐกิจดีขึ้น มีการให้เงินเดือนตามตำแหน่งความสามารถ และมีการลงทุนจากต่างประเทศเข้าไป (ยี่เจิ้ง แซ่ทัง, สัมภาษณ์, 26 พฤศจิกายน 2555)

โลกาภิวัตน์ การครองความเป็นเจ้าของจีน และอัตลักษณ์จีนพะเยา

หลังจากหมดยุคสงครามเย็น การต่อสู้ระหว่างประเทศในโลกได้ย้ายจากพื้นที่ของสงครามการเมือง มาเป็นเรื่องของเศรษฐกิจแทน พร้อมๆกับการเติบโตตื่นตัวของประเด็นเรื่องสิทธิมนุษยชน และแม้ว่าอุดมการณ์ชาตินิยมจะยังคงอยู่ แต่ก็ถือว่ามิได้เข้มข้นและคับแคบดังเดิม

จุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนมาสู้กันทางสงครามเศรษฐกิจ สามารถเริ่มต้นนับหนึ่งเมื่อจีนเปิดประเทศในปี 2521 และสหภาพโซเวียต ภายใต้การนำของประธานาธิบดีมีฮาอิล กอร์บาชอฟ หันมาปรับตัวเป็นทุนนิยมมากขึ้น จนทำให้ประเทศยุโรปตะวันออกหันมาเป็นประชาธิปไตย และหมดซึ่งยุคสงครามเย็นลงไป

สำหรับจีนนั้น เมื่อเปิดประเทศก็ได้อาศัยการปกครองระบอบสังคมนิยมและเผด็จการอำนาจนิยม ตลอดจนการมีตลาดแรงงานและการบริโภคที่ใหญ่โตทำให้สามารถก้าวขึ้นมาเป็นมหาอำนาจของโลกในทางเศรษฐกิจได้อย่างรวดเร็ว

เมื่อการหมุนของโลกเป็นไปด้วยปัจจัยทางเศรษฐกิจ มุมมองของไทยต่อจีนจึงเปลี่ยนปรับจากประเด็นเรื่องการเมืองการปกครองมาเป็นเรื่องของเศรษฐกิจแทน ดังนั้นจากประเทศที่เป็นปีศาจร้ายคอมมิวนิสต์ จึงกลายเป็นตลาดส่งออกสินค้า และมหาอำนาจใหญ่ที่ไทยต้องการเข้าไปติดต่อด้วย และเนื่องด้วยปัจจัยเช่นนี้ การหันมาสนใจการเมือง เศรษฐกิจ สังคม ภาษาและวัฒนธรรมจีนจึงกลายเป็นเรื่องยอดนิยมในปัจจุบันทั้งในเชิงปัจเจกและสถานการศึกษา

สำหรับสถานการณ์ภายในประเทศก็เป็นปัจจัยสำคัญเช่นกันที่ทำให้ชาวจีนได้รับการยอมรับในสังคมไทยมากขึ้น กล่าวคือ หลังจากที่กัมพูชาล้มระบอบกษัตริย์จีนก็ขึ้นมามีอำนาจท่ามกลางการหมิ่นหมายม ลูกหลานชาวจีนซึ่งโดยมากเป็นชนชั้นกลางก็ได้แพร่กระจายไปในสถาบันอุดมศึกษาและสถาบันทหาร พวกเขาส่วนหนึ่งได้มีส่วนร่วมในเหตุการณ์ปฏิวัติประชาธิปไตย 14 ตุลาคม 2516 และพ่ายแพ้ทางสงครามอุดมการณ์ในเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 เมื่อออกจากป่าภายหลังนโยบาย 66/2523 พวกเขาได้กลายเป็นชนชั้นกลางของสังคมผู้เข้าร่วมต่อต้านรัฐบาลทหารในเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ 2535 และหลังจากนั้นก็กลายเป็นชนชั้นนำของสังคมทั้งในทางเศรษฐกิจและการเมือง (เกษียร เตชะพีระ, 2537) นอกจากนั้น นับตั้งแต่นายกรัฐมนตรีชื่อ อานันท์ ปุณณารุณเป็นต้นมา ผู้นำฝ่ายบริหารสูงสุดของประเทศไทยส่วนใหญ่ก็ล้วนแล้วแต่ยอมรับว่าตนเอง

เป็นชาวไทยเชื้อสายจีนทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็น คุณบรรหาร ศิลปอาชา คุณชวน หลีกภัย คุณทักษิณ ชินวัตร คุณอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ และคุณยิ่งลักษณ์ ชินวัตร

กระแสทุนนิยมของโลก การที่จีนก้าวขึ้นมาเป็นเจ้าโลกทางเศรษฐกิจ และการที่คนไทยเชื้อสายจีนกลายมาเป็นผู้นำทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม¹⁰ ของไทย เมื่อประกอบเข้ากับกระแสท้องถิ่นนิยม สิทธิมนุษยชน และความหลากหลายทางชาติพันธุ์ อันมาพร้อมกับความเป็นโลกาภิวัตน์ จึงทำให้เกิดปรากฏการณ์หรือสร้างอัตลักษณ์ความเป็นจีนขึ้นมาใหม่ด้วยความภาคภูมิใจมิใช่ปด้อย เช่น การที่ลูกหลานชาวจีนพะเยาหันมาแต่งชุดจีนเพื่อเข้าไปกราบไหว้ศาลเจ้าในวันตรุษจีน หรือในแง่กิจกรรมของจังหวัดก็มีการจัดขบวนประตูก้อนในตัวเมืองพะเยาและการจัดงานตรุษจีน นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2555 เป็นต้นมา โดยความน่าสนใจอยู่ที่ผู้นำการจัดงานนั้นมีเชื้อสายจีนพะเยาแต่อย่างใด หากเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างเทศบาลเมืองพะเยา ซึ่งนั่นก็หมายความว่าความเป็นจีนนั้นได้รับการยอมรับจากบุคคลหรือองค์กรภายนอกชาติพันธุ์ในพะเยาแล้ว อย่างไรก็ตาม ลักษณะเฉพาะพิเศษโดยทั่วไปของอัตลักษณ์ลูกหลานชาวจีนรุ่นที่ 3 ในเมืองไทยและพะเยา ซึ่งพวกเขาใช้ระบุความเป็นจีน ก็มีเพียงผิพรรณ หน้าตา และการอ้างว่าตนเองเชื้อสายจีนเท่านั้น นอกเหนือจากนี้ ทั้งความสามารถในการพูดภาษาจีน การรู้ธรรมเนียมประเพณีจีน และการรู้จักบ้านเกิดของอาภิงและอาแม่ ณ แผ่นดินใหญ่โดยมากกลับไม่รู้อะไรเลย ดังคำพูดถอนหายใจของอาแปะสมพงษ์ ศรีสกุล ผู้นำพิธีกรรมในศาลเจ้าไหนด้าที่ว่า

“เด็กไม่เอาใจใส่ สอนก็ไม่เอา ทุกวันบอกให้เขามาดู แต่เขาก็ไม่มา
ที่นี้ไม่มีใครทำ (นำพิธีกรรม) มีแต่ผมคนเดียว...เราก็กะไปทุกวันๆ”

ในขณะที่ชาวจีนพะเยารุ่นที่ 1 หรือคนจีนโพ้นทะเล โดยมากพูดไทยไม่ชัด และกำลังจะหมดไปจากอายุขัย คนเชื้อสายจีนรุ่นที่ 2 หรือรุ่นพ่อ แม่ ในปัจจุบันแม้พูดไทยชัด เนื่องจากเติบโตในเมืองไทย แต่ก็สามารถพูดจีนได้เพราะยามเด็กเคยได้สนทนากับพ่อแม่ ส่วนคนพะเยาเชื้อสายจีนในรุ่นที่ 3 แม้จะเป็นดังที่ได้กล่าวไว้ข้างต้นคือ แทบไม่มีคุณสมบัติที่เป็นอัตลักษณ์ของจีนในทางสังคมและวัฒนธรรมเลย กระนั้นปรากฏการณ์ที่น่าสนใจก็คือ พวกเขาหลายคนต้องการให้ลูกของตนเอง ซึ่งเป็นคนเชื้อสายจีนรุ่นที่ 4 กลับมาพูดภาษาจีนได้ แม้ว่าจะเป็นจีนกลางก็ตาม

¹⁰ โปรดดู การกลายมาเป็นผู้ขายอย่างจีนในละครทีวีไทย ใน เกษียร เตชะพีระ, 2537 : 21.

“อย่างลูกผมเกิดมา ตอนนี้อายุ 30 ปีก็คิดว่าไม่เรียนจีนเพราะเกิดมาก็มีแต่ภาษาไทยแล้ว แต่ตอนนี้ก็กลับกัน อย่างลูกคนจีนในกรุงเทพฯ พ่อแม่มักจะให้เรียนภาษาจีนหรือไม่ก็ส่งไปเรียนที่จีนเลย แม้รุ่นที่ 3 พุดไม่ได้ แต่รุ่นที่ 4 จะพุดได้แล้ว เพราะว่าภายในไม่กี่ปีนี้จีนก็จะครองโลก ตอนนี้เศรษฐกิจจีนมาเป็นอันดับหนึ่งของโลกแล้ว” (นิวตัน ฤทธิวิวัฒน์, นายกสมาคมพะเยา, สัมภาษณ์, 15 มีนาคม 2555)

ปรากฏการณ์สืบทอด เชื้อมโยง และส่งต่อความเป็นจีนพะเยา ยังมีอีกหนึ่งตัวเองที่สะท้อนถึงความซับซ้อนของอัตลักษณ์และความรู้สึกในความเป็นไทยและจีนที่บางเวลาเลื่อมซ้อน และบางบริบทแยกห่าง กล่าวคือ เกือบทุกปีสมาคมไต้หวันในประเทศไทย จะมีการส่งเยาวชนไต้หวันไปเข้าค่ายที่เกาะไต้หวัน ร่วมกับเยาวชนจีนไต้หวันจากทั่วโลก โดยเป็นการจัดภายใต้การสนับสนุนของสำนักงานกิจการชาวจีนโพ้นทะเลแห่งคณะรัฐมนตรี สาธารณรัฐประชาชนจีน และเมื่อครั้งยังเรียนอยู่ชั้นมัธยมศึกษา อาจารย์พองาม เหลี่ยมศิริวัฒนา ก็ได้ไปเข้าร่วมด้วย

อาจารย์พองาม เล่าให้ฟังว่า เดิมทีตัวเองก็ไม่ได้รู้สึกอะไรกับความเป็นจีน ทั้งไม่ได้ภูมิใจและรังเกียจ แต่เมื่อไปค่ายที่เกาะไต้หวัน ความรู้สึกเป็นจีนของเธอก็ “ทะลัก” ออกมาด้วยความทราบซึ้ง เมื่อผู้จัดค่าย “เซอร์ไพรส์” เยาวชนไต้หวันจากทุกประเทศด้วยการพาไปเยี่ยมบ้านเกิดของบรรพบุรุษ พาไปดูหิ้งบูชาบรรพชน และอาจารย์พองามก็พบรูปถ่ายตอนเด็กของเธอที่บ้านหลังเก่าซึ่งอาภังส่งมาให้ญาติๆ หลังจากนั้นเธอก็รู้สึกว่ามีสายใยสัมพันธ์บางอย่างเชื่อมคนไทยเชื้อสายจีนอย่างเธอไว้กับประเทศจีน

อย่างไรก็ตาม ในขณะที่อาจารย์พองามเล่าให้เห็นถึงแง่มุมของความเป็นจีนนิยมในตัวเธอ และเกิดความรู้สึกเป็นหนึ่งเดียวกันกับชาวจีน แต่เธอก็ยอมรับว่า เมื่อมีการประกวดการแสดงระหว่างสมาชิกค่ายจากชาติต่างๆ เธอก็กลับคิดบนพื้นฐานของความเป็นชาติไทย หรือก็คือรู้สึกว่าเป็นตัวแทนของชาติไทย ไม่ต้องการให้การแสดงน้อยหน้าชาติอื่นๆ (พองาม เหลี่ยมศิริวัฒนา, สัมภาษณ์, 1 พฤศจิกายน 2555)

นอกจากกรณีข้างต้นซึ่งแสดงให้เห็นถึงความรู้สึกและอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ที่ซับซ้อนเกินกว่าการแบ่งแยกตามรัฐ-ชาติแล้ว ยังมีอีกหนึ่งกรณีตัวอย่างที่น่าสนใจก็คือ ในขณะที่คหบดีใหญ่ท่านหนึ่งของเมืองพะเยา ใช้ความเป็นจีนในการขึ้นดำรงตำแหน่งนายกสมาคมจีน และสมาคมแซ่ตระกูลของตน แต่เขาก็กลับใช้ความเป็นไทยและ

เมือง (ภาคเหนือ) ในการต่อสู้กับห้างสรรพสินค้าข้ามชาติ ผ่านการใช้คำขวัญที่ว่า “ห้างคนไทย หัวใจคนเมือง” ทั้งๆที่ในทางหนึ่งสายเลือดท่านเองก็ข้ามชาติมาเช่นกัน

100 ปีคนจีนในพะเยา จากความเป็นจีนที่เคยถูกตรึงซึ่งไว้ด้านเดียวในนาม ปัญหาแห่งรัฐ-ชาติ และชาตินิยม บัดนี้ความเป็นจีนสามารถถอดพรมแดนแห่งรัฐ ไปเชื่อมความสัมพันธ์กับแผ่นดินใหญ่ได้ โดยไม่สามารถสรุปได้ว่าเป็น “กบฏ” นอกจากนั้นอัตลักษณ์ความเป็นจีนก็ควรถูกมองใหม่ประหนึ่งเครื่องแต่งกาย หากใช้สายเลือด คนจีนพะเยาสามารถหยิบมันมาสวมในบริบทที่เหมาะสม และถอดมันออก เพื่อสวมใส่ความเป็นเมืองเหนือในบริบทที่สมควร

บทสรุป

จากเนื้อหาทั้งหมดข้างต้น จะเห็นได้ว่าพลวัตทางสังคมและการเมืองของชาวจีนพะเยา ดำเนิน พลิกผัน และไหลผันพลิกผันจากปัจจัยสำคัญอย่างน้อย 3 ประการ ได้แก่

1. กระแสและสภาวะการณ์โลก ไม่ว่าจะเป็นการเกิดขึ้นของ
 - 1.1 สงครามโลกครั้งที่ 2
 - 1.2 สงครามเย็น และ
 - 1.3 กระแสโลกาภิวัตน์
2. การเมืองและการสร้างรัฐชาติ ชาตินิยมภายใน
 - 2.1 ประเทศจีน
 - 2.2 ประเทศไทย
3. การพยายามต่อรองและโต้ตอบของชาวจีนพะเยาต่อ 1 และ 2
4. บริบทพื้นที่และความสัมพันธ์ระหว่างชาติพันธุ์เฉพาะในเมืองไทยและพะเยา

ในขณะที่ความขัดแย้งระหว่างฝ่ายราชวงศ์ชิงกับฝ่ายปฏิวัติ และฝ่ายก๊กมินตั๋ง กับฝ่ายคอมมิวนิสต์ (2.1) และความแห้งแล้งที่เกิดขึ้นในเมืองจีนตอนใต้ ประกอบกับการถูกรุกรานจากจักรวรรดินิยมญี่ปุ่น (1.1) เป็นตัวผลักดันให้ชาวจีนออกจากถิ่นเกิด สภาพแวดล้อมทางการเมืองและสังคม เช่นการยังไม่มีชนชั้นพ่อค้าอย่างหลากหลาย และความสามารถในการเป็นแรงงานเสรีได้ในเมืองสยามหรือไทย (4) ก็เป็นแรงดึงดูดให้ชาวจีนเข้ามา

เมื่อเข้ามาดำรงชีวิตในไทย สิ่งที่ชาวจีนเผชิญก็คือห้วงยามแห่งการสร้างรัฐ-ชาติ ด้วยนโยบายชาตินิยม (2.2) การมีรัฐบาลและอำนาจอธิปไตยที่เป็นเอกภาพ การมีขอบเขตดินแดนที่แน่นอน ตลอดจนการมีจินตนาการคับแคบในลักษณะชาติ-เชื้อชาตินิยม ทั้งหมดทำให้อัตลักษณ์ความเป็นจีนนั้นกลายเป็นอื่น กระทั่งกลายเป็นปัญหาระดับชาติ เนื่องจากในช่วงนั้นอยู่ในยุคสงครามเย็น (1.2) สิ่งที่ชาวจีนในไทยต้องเลือกบนทางที่ต้องเสียอย่างใดอย่างหนึ่ง คือการกลับไปประเทศแม่ คงอัตลักษณ์จีนไว้ แต่ก็สู้เสี่ยงกับการถูกยึดทรัพย์สิน หรือจะรักษาเงินทองที่เพียรหามา หากแต่ต้องยอมกลืนน้ำตา กลืนกลายทางชาติพันธุ์ ในท้ายที่สุดชาวจีนพะเยาเลือกอย่างหลัง จนทำให้ในชั้นหลาน เรียกได้ว่าไม่มีคุณสมบัติทางวัฒนธรรมของความเป็นจีนเลย กระนั้นภายใต้ “โครงการ” ของการสร้างรัฐ-ชาติ และ ชาตินิยม (2) ดังกล่าว ก็ยังมีชาวจีนจำนวนมากที่พยายามโต้ตอบกับการครอบงำนั้น (3) เช่นการแอบเปิด แอบเรียน แอบส่งลูกไปเรียนภาษาจีน และการลักลอบเข้าเมืองไปเยี่ยมญาติ เป็นต้น

อย่างไรก็ตามเมื่อโลกเข้าสู่ยุคทุนนิยมและโลกาภิวัตน์ (1.3) จีนกลายเป็นประเทศนำทางเศรษฐกิจโลก พรหมแดนที่เคยเป็นปรางการแยกชาติ และชาติพันธุ์ อย่างรัฐ-ชาติ ไม่แข็งกร้าวดังเดิม ส่วนแนวคิดความหลากหลายทางชาติพันธุ์ก็เดินทางเคียงคู่มากับโลกาภิวัตน์ จึงพบว่าการรื้อฟื้นเผยแพร่อัตลักษณ์ความเป็นจีนขึ้นมา นอกจากนั้นคนจีนพะเยารุ่นที่ 3 ยังมีแนวโน้มสนับสนุนสร้างความเป็นจีน เช่นความสามารถทางภาษาต่อชาวจีนรุ่นที่ 4 อีกด้วย กระนั้น ความเป็นจีนที่ถูกปลุกขึ้นภายใน ชาติที่เป็นไทย ก็มีได้หมายความว่าทุกอย่างจะกลายเป็นจีนนิยมไป เนื่องจากย่อมมีความซับซ้อนไปตามบริบทและรูปแบบความสัมพันธ์ที่เผชิญ ขึ้นอยู่กับว่าตัวชาวจีนพะเยาคนนั้นจะเลือกหยิบอัตลักษณ์แบบไหนมาฉวยใช้มากกว่า

รายการอ้างอิง

หนังสือ วารสาร และเอกสาร

กาญจนะ ประภาศวุฒิสาร. (2546). *ก๊กมินตั๋ง ทหารจีนคณะชาติตกค้างทางภาคเหนือของไทย*. เชียงใหม่: สยามรัตน์.

เกษียร เตชะพีระ. (2537). *แลลอกลายมังกร : รวมข้อเขียนว่าด้วยความเป็นจีนในสยาม*. กรุงเทพฯ : คบไฟ.

เจียมศักดิ์ เทพวิไล. (2555). ร้อยใจ ร้อยไมตรี 100 ปี อำเภอบง : ที่ระลึกงานเกษียรอายุราชการ เจียมศักดิ์ เทพวิไล, เอกสารอัดสำเนา.

ชัยวัฒน์ สถาอานันท์. (2539). “อย่างศพทาร์ก: วิพากษ์ความรุนแรงทางวัฒนธรรมในสังคมไทย” ใน ชัยวัฒน์

สถาอานันท์. *อาวุธมีชีวิต ? : แนวคิดเชิงวิพากษ์ว่าด้วยความรุนแรง*. (หน้า 49-79.) กรุงเทพฯ : ไฟเดียวกัน.

ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2549). *วาทกรรมการพัฒนา : อำนาจ ความรู้ ความจริง เอกลักษณ์ และความเป็นอื่น*. กรุงเทพฯ : วิชาษา.

ทักษ์ เฉลิมเตียรณ, เขียน, พรณิ ฉัตรพลรักษ์, ม.ร.ว. ประกายทอง สิริสุข และ อารังศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, แปล. (2552). *การเมืองระบบพ่อขุนอุปถัมภ์แบบเผด็จการ*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

ธงชัย วินิจจะกุล. (2530). “ประวัติศาสตร์การสร้างตัวตน”. ใน สมบัติ จันทรวงศ์ และ ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ (บก.). *อยู่เมืองไทย : รวมบทความทางสังคมการเมืองเพื่อเป็นเกียรติแด่ ศ.เสนห์ จามริก ในโอกาสอายุครบ 60 ปี*. (หน้า 124-184.) กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ปกรณ ชือสุวรรณ. (2545). *ทำเนียบสมาชิกตระกูลชื่อ จังหวัดพะเยา ปี 2544-2545, เนื่องในโอกาสฉลองครบรอบ 33 ปี แห่งการก่อตั้งชมรมตระกูลชื่อ จังหวัดพะเยา*. พะเยา: โรงพิมพ์เจริญอักษร.

พลกุล อังกนันท์. (2515). *บทบาทชาวจีนในประเทศไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว*. กรุงเทพฯ: แผนกวิชาประวัติศาสตร์ คณะวิชา มนุษยธรรมศึกษาและสังคมศาสตร์ วิทยาลัยการศึกษา ประสานมิตร.

ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง. (ม.ป.ป.). “ระลึกถึงอาทง”. ใน ที่ระลึกงานสมมนาตระกูลลี้ภาคเหนือ ครั้งที่ 16 ณ จังหวัดพะเยา. (เอกสารอัดสำเนา)

โรงเรียนประชาบำรุง.(2549). *ที่ระลึกงานครบรอบ 60 ปี โรงเรียนประชาบำรุง*. ลำปาง : ลำปางบรรณกิจพริ้นติ้ง.

วิรัตน์ ภูจินาพันธุ์ (ครูเกา). (2549). *ครูเกาเล่าความหลัง*. ใน *ที่ระลึกงานครบรอบ 60 ปี โรงเรียนประชาบำรุง*. ลำปาง : ลำปางบรรณกิจพริ้นติ้ง.

วิลเลียม จี สกินเนอร์. (2548). *สังคมจีนในประเทศไทย: ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

วิมล ปิงเมืองเหล็ก. (2538). *คนจีนในเมืองพะเยา*. ใน *สุจิตต์ วงษ์เทศ (บก.) ประวัติศาสตร์สังคม และวัฒนธรรมเมืองพะเยา*. กรุงเทพฯ: มติชน.

สมาคมพะเยา. (2553). *40 ปี จตุรมงคลสมโภช 2010*. พะเยา : นครนิวส์.

สมาคมไหนด้าพะเยา. (2539). *พิธีเปิดป้ายสมาคมไหนด้าพะเยา วันอาทิตย์ที่ 22 ธันวาคม 2539*. เอกสารอัดสำเนา.

สุนทร สุขสรานุกิจิต. (2551). *มายาคติและความรุนแรงของภาพแสดงแทน “ชาวเขา” ในแบบเรียน บทเพลง และภาพยนตร์*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (วิชาการพัฒนาสังคม) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สุนทร สุขสรานุกิจิต และจุฑาทิพย์ เศรษฐสมบุญณ์ สุขสรานุกิจิต. (2555). *เท่งงั่วย แซ่ลื้อ ลำเกาจีนที่เทียบท่า ณ ผังไทย*, อนุสรณ์ระลึกถึงชีวิตของอาม่า ในวันพิธีฝังร่าง ณ สุสานจีน เมืองเชียงคำ วันเสาร์ที่ 14 กรกฎาคม 2555. พะเยา : นครนิวส์.

องค์การบริหารส่วนจังหวัดแพร่. (2550). *ประวัติศาสตร์เมืองแพร่ [ฉบับ พ.ศ. 2550]*.แพร่ : เมืองแพร่การพิมพ์.

อรัญญา ศิริพล. (2544). *ฝันกับมั่ง : พลวัตความหลากหลายและความซับซ้อนแห่งอัตลักษณ์ของคนชายขอบ*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

เออีจิ มูราชิม่า. (2539). *การเมืองจีนสยาม : การเคลื่อนไหวทางการเมืองของชาวจีนโพ้นทะเลในประเทศไทย ค.ศ. 1924-1941*. กรุงเทพฯ: ศูนย์จีนศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สัมภาษณ์

- จรัส เขียวรัตน์. วันที่ 8 พฤษภาคม 2556. โรงโม่หินจรัสรัตน์ พะเยา.
- เจริญ ชูติมากุลทวี. วันที่ 12 ตุลาคม 2556. ร้านสบายซูปเปอร์มาร์เก็ต อ.เมือง จ.พะเยา.
- ชาญชัย ศรีผดุงกุล. วันที่ 23 เมษายน 2555. อ.เชียงคำ จ.พะเยา.

- ชูเดช เอื้อหยิ่งศักดิ์. วันที่ 3 พฤษภาคม 2555. อ.เมือง จ.พะเยา.
- ชัช พิสิษฐ์กุล. วันที่ 22 พฤษภาคม 2556. อ.พาน จ.เชียงราย.
- ดำรัส เอื้อหยิ่งศักดิ์. วันที่ 8 พฤษภาคม 2556. อ.เมือง จ.พะเยา.
- ทรงศักดิ์ เหลี่ยมศิริวัฒนา. วันที่ 1 พฤศจิกายน 2555. อ.เมือง จ.พะเยา.
- นฤดม วิศิษฐ์ศักดิ์. วันที่ 23 เมษายน 2555. ร้าน น. พานิช อ.เชียงคำ จ.พะเยา.
- นิวัฒน์ ฤทธิ์วิวัฒน์ นายกสมาคมพะเยา. วันที่ 15 มีนาคม 2555. โรงโม่แป่งศรีสยาม อ.เมือง จ. พะเยา.
- พองาม เหลี่ยมศิริวัฒนา. วันที่ 1 พฤศจิกายน 2555. อ.เมือง จ. พะเยา.
- เพ็ญสิริ เพชรดี. วันที่ 8 พฤษภาคม 2556. อ.เมือง จ. พะเยา.
- เมียงก่วง แซ่ล้อ. วันที่ 15 มีนาคม 2555. โรงโม่แป่งศรีสยาม อ.เมือง จ.พะเยา.
- ยี่เจ็ง แซ่ทัง (ครูถ้ง). วันที่ 26 พฤศจิกายน 2555. อ.เมือง จ.พะเยา.
- วสันต์ ต้นสิริ. วันที่ 9 พฤษภาคม 2556. ร้านพิสิษฐ์การไฟฟ้า อ.เมือง จ.พะเยา.
- วินัย ศรีสุรโยธิน. วันที่ 23 เมษายน 2555. อ.เชียงคำ จ.พะเยา.
- วิบูลย์ หาญธัญพงศ์. วันที่ 4 พฤษภาคม 2555. โรงสีแสงพะเยา อ.เมือง จ.พะเยา.
- วิมล ปิงเมืองเหล็ก. วันที่ 30 พฤศจิกายน 2555. มหาวิทยาลัยพะเยา.
- วิสุทธิ์ คุสุวรรณ. วันที่ 7 พฤษภาคม 2556. อ.เมือง จ.พะเยา.
- สมร พิสิษฐ์กุล. วันที่ 9 พฤษภาคม 2556. ร้านพิสิษฐ์การไฟฟ้า อ.เมือง จ.พะเยา.
- สมพงษ์ ศรีสกุล. วันที่ 7 มกราคม 2555. สมาคมไต้หวัน พะเยา.
- สมบูรณ์ เจริญกุล. วันที่ 5 พฤศจิกายน 2555. อ.เมือง จ.พะเยา.
- เหล่าซือซุง แซ่เจ้า. วันที่ 22 เมษายน 2555. อ.เชียงคำ จ.พะเยา.
- เหยียนยิ๊ง แซ่กั๋ง และคุณณัฐริกา ตั้งประเสริฐ. วันที่ 26 เมษายน 2556. อ.เชียงคำ จ.พะเยา.
- อรรวรรณ เศรษฐสมบูรณ์. วันที่ 10 กรกฎาคม 2555. อ.เทิง จ.เชียงราย.
- อัฒพชัย เอื้อหยิ่งศักดิ์. วันที่ 30 กันยายน 2555. อ.เมือง จ.พะเยา.

ข้อมูลออนไลน์

สมาคมสหพันธ์การกุศลเด็กกำพร้าแห่งประเทศไทย. *ประวัติสมาคมฯ (เด็กจ้ง)*. ใน

http://www.thaitekka.org/web/index.php?option=com_content&view=article&id=78&Itemid=94&lang=th [สืบค้นเมื่อวันที่ 11 ตุลาคม 2556]